

Kyberšikana a její prevence na základních školách

Karla Martinátová

Bakalářská práce
2019

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2018/2019

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Karla Martinátová**
Osobní číslo: **H16549**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **prezenční**

Téma práce: **Kyberšikana a její prevence na základních školách**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti šikany, kyberšikany a její prevence.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníku.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

HULANOVÁ, Lenka. Internetová kriminalita páchaná na dětech: psychologie internetové oběti, pachatele a kriminality. Praha: Triton, 2012. ISBN 978-80-7387-545-9.

ČERNÁ, Alena. Kyberšikana: průvodce novým fenoménem. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4577-0.

CHRÁSKA, Miroslav. Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu. 2., aktualizované vydání. Praha: Grada, 2016. Pedagogika. ISBN 978-80-247-5326-3.

ROGERS, Vanessa. Kyberšikana: pracovní materiály pro učitele a žáky i studenty. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-807-3679-842.

ROTOVÁ, Nina. a kol. Kyberšikana a její prevence: Příručka pro učitele. Plzeň: Člověk v tísni, 2009. ISBN 978-80-86961-78-1.

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Iva Staňková

Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce:

27. listopadu 2018

Termín odevzdání bakalářské práce:

26. dubna 2019

Ve Zlíně dne 27. listopadu 2018

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkan

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 21.3.2019

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédně k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

V bakalářské práci jsme se zaměřili na problematiku kyberšikany na základních školách. V teoretické části jsme se soustředili na tradiční šikanu a kyberšikanu. Kromě seznámení čtenářů s různými druhy, aktéry či prostředky kyberšikany, uvádíme i možnou prevenci proti kyberšikaně.

Cílem praktické části bylo zjistit, jaká je znalost žáků základních škol o pojmu kyberšikany a jaká je jejich účast na preventivních programech a zda mají nějakou osobní zkušenost s kyberšikanou.

Klíčová slova: šikana, kyberšikana, prevence

ABSTRACT

In Bachelor thesis We focused on the issue of cyberbullying in primary schools. In The theoretical part we concentrated on traditional bullying and cyberbullying. In addition to acquainting readers with different species, actors, or means of cyberbullying, we also mention the possible prevention of cyberbullying.

The Aim of the practical part was to find out what is the knowledge of primary school pupils about the notion of cyberbullying and their participation in preventive programmes and whether they have any personal experience with cyberbullying.

Keywords: bullying, cyberbullying, prevention

Touto cestou bych ráda poděkovala PhDr. Ivě Staňkové za její odborné vedení, cenné rady, které mi poskytla v průběhu zpracování této práce a také za trpělivost, čas a vstřícnost.

Dále bych chtěla poděkovat své rodině, která mě při zpracování této bakalářské práce podporovala, tak jako po celou dobu mého studia.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	10
I. TEORETICKÁ ČÁST	12
1 K TEORETICKÝM VÝCHODISKŮM A ZÁKLADNÍM POJMŮM	13
1.1 STAV ZKOUMANÉHO TÉMATU V LITERATUŘE A DOKUMENTECH	13
1.2 VZTAH TÉMATU K SOCIÁLNÍ PEDAGOGICE.....	14
1.3 K ZÁKLADNÍM POJMŮM	15
2 ŠIKANÁ	16
2.1 DRUHY A ZNAKY ŠIKANY	17
2.2 STÁDIA ŠIKANY	19
2.3 TYPOLOGIE OBĚTÍ A AGRESORŮ	22
3 KYBERŠIKANÁ JAKO NOVÝ FENOMÉN	24
3.1 DRUHY KYBERŠIKANY	24
3.2 CHARAKTERISTICKÉ RYSY KYBERŠIKANY.....	26
3.3 PROSTŘEDKY KYBERŠIKANY	27
3.4 CHARAKTERISTIKA AKTÉRŮ KYBERŠIKANY	28
3.5 ROZDÍLY MEZI ŠIKANOU A KYBERŠIKANOU	31
3.6 PREVENCE KYBERŠIKANY.....	33
II. PRAKTICKÁ ČÁST	36
4 METODOLOGIE VÝZKUMU.....	37
4.1 CÍLE VÝZKUMU.....	37
4.2 VÝZKUMNÉ OTÁZKY	38
4.3 VÝZKUMNÁ METODA	38
4.4 VÝZKUMNÝ SOUBOR	39
5 ANALÝZA A INTERPRETACE DAT	40
5.1 INFORMOVANOST RESPONDENTŮ O KYBERŠIKANĚ	40
5.2 OSOBNÍ ZKUŠENOST S KYBERŠIKANOU.....	41
5.3 REAKCE ŽÁKŮ NA KYBERŠIKANU V POZICI SVĚDKA	43
5.4 KDE HLEDAT POMOC PŘI VÝSKYTU KYBERŠIKANY	45
5.5 PREVENTIVNÍ PROGRAMY	46
6 SHRUTÍ VÝZKUMU.....	49
7 DISKUSE	51
8 DOPORUČENÍ.....	53

ZÁVĚR	54
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	55
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	57
SEZNAM OBRÁZKŮ	58
SEZNAM GRAFŮ	59
SEZNAM TABULEK.....	60
SEZNAM PŘÍLOH.....	61

ÚVOD

Žijeme ve společnosti, která je velmi zdatná, a to hlavně v oblasti moderních technologií. Spousta z nás vlastní tablet, mobilní telefon či počítač a nejde jen o dospělé, ale také hlavně o děti. Je docela dost možné, že v dnešní době, má každé druhé dítě svůj vlastní mobilní telefon. Dnešní děti v tomto technologickém světě vyrůstají, tudíž mnohem lépe ovládají tuto techniku než starší generace. Není tedy divu, že právě tato skupina je náchylná k problematice, jako je kyberšikana, která je v poslední době velmi rozšířeným pojmem. Spousta dětí si svůj život bez sociálních sítí nedokáže představit, jelikož jsou zdrojem zábavy a zaplňují velkou část každodenního života. Avšak tyto sociální sítě mohou být mnohdy velice nebezpečné. Přináší svá rizika, která si většina z nás ani neuvědomuje. A proto se v současnosti rozšířil tento typ šikany. Zkráceně je to šikana, ale prostřednictvím internetu. Výhodu může agresor najít v tom, že na sociálních sítích může vystupovat anonymně, tudíž málokdo pozná, o koho jde a on se tak cítí v bezpečí. Tento nový druh může být stejně nebezpečný, ne-li nebezpečnější, jako tradiční šikana. Kyberšikana může potkat každého z nás kdykoliv a kdekoliv. Motivací k výběru tohoto tématu byla zkušenost mé matky, jakožto učitelky, která tuto situaci musela nějakým způsobem řešit a já byla skrytým pozorovatelem tohoto nového fenoménu a seznamovala jsem se s tím, co všechno kyberšikana zahrnuje a jaké může mít následky.

V teoretické části jsme se zaměřili na tradiční šikanu, kdy jsme se snažili vymezit základní stádia šikany, typologii obětí a agresorů šikany a také jsme se věnovali druhům a znakům. Hlavní část představovala kapitola o kyberšikaně jako novém fenoménu. Zde jsme se snažili vymezit její druhy, charakteristické rysy, prostředky, které se k tomu využívají a charakteristické rysy aktérů kyberšikany. Také nesmíme zapomínat na možnosti prevence v této problematice, jak už v rodině, tak ve škole a v neposlední řadě jsme se zaměřili na rozdíly mezi tradiční šikanou a kyberšikanou.

Cílem praktické části bylo za pomoci dotazníkového šetření na dvou vybraných základních školách zjistit, jaká je znalost žáků o pojmu kyberšikany a jaká je jejich účast na preventivních programech a zda mají již nějakou osobní zkušenost s kyberšikanou. Chtěli jsme se dozvědět, komu se žáci v případě osobní zkušenosti s kyberšikanou svěřili. Také nás zajímalo, jak by se žáci zachovali v postavení svědka přihlížejícího na kyberšikanu a jak by tuto situaci řešili. A v neposlední řadě jsme se chtěli dozvědět, zda žáci vědí, kde mají v případě výskytu kyberšikany hledat pomoc a zda na škole probíhají nějaké preventivní

programy, například ve formě přednášek a jestli se nějaké preventivní akce již zúčastnili. V poslední kapitole seznamujeme čtenáře s výsledky kvantitativně orientovaného metodologického výzkumu.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 K TEORETICKÝM VÝCHODISKŮM A ZÁKLADNÍM POJMŮM

V této bakalářské práci se v úvodu věnujeme současnému stavu kyberšikany v literatuře. Práce zahrnuje poznatky a názory domácích autorů, ale také poznatky ze zahraniční a cizojazyčné literatury. Snažili jsme se vymezit vztah kyberšikany k sociální pedagogice, jelikož se tyto vztahy v mnoha směrech propojují. Objasnili jsme také pár základních pojmů, které se k tomuto tématu vážou za pomoci definic různých autorů. Tato práce zahrnuje dvě kapitoly, ve které se snažíme přiblížit vývojová stádia šikany, její druhy a znaky a také typologii obětí a agresorů. V druhé hlavní kapitole se snažíme objasnit druhy kyberšikany, charakteristické rysy, charakteristiku aktérů kyberšikany a prostředky, které jsou využívány ke kyberšikaně. Popisujeme zde i rozdílné prvky mezi šikanou a kyberšikanou a také uvádíme možnou prevenci ve škole a v rodině.

1.1 Stav zkoumaného tématu v literatuře a dokumentech

Tématem kyberšikany se zabývá převážně menší počet autorů než té tradiční. Tomuto novému fenoménu by se měla věnovat větší pozornost, jelikož se domníváme, že tento nový druh je stejně nebezpečný, ne-li nebezpečnější než tradiční šikana.

Této problematice se věnuje autorka Černá ve své knize *Kyberšikana – Průvodce novým fenoménem*. Představuje zde tento nový společenský jev, kterému se nyní dostává pozornosti. Osvětluje charakteristiky online prostředí, definuje tento nový fenomén a také uvádí projevy a typy kyberšikany. V knize popisuje výskyt kyberšikany v současnosti a charakteristiku aktérů kyberšikany. Objasňuje možné následky tohoto chování a také uvádí, jak se oběť kyberšikany s tímto chováním vyrovnává. Klade důraz na prevenci a intervenci kyberšikany, která je v tomto případě velice důležitá. (Černá, 2013)

Další významnou autorkou je Rogers, která ve své knize nabízí pedagogům a rodičům manuál pro bezpečné chování na internetu. Kyberšikanu popisuje jako nebezpečnou, zneužívající internet a mobilní telefony k tomu, aby psychicky týrala druhé, a přitom ignoruje pravidla komunikace. Přibližuje zde i rizika, která mohou nastat v komunikaci spojenou s moderními komunikačními prostředky. Zaměřuje se především na primární prevenci kyberšikany, kterou považuje za velmi důležitou. Uvádí důležitá doporučení za pomoci využívání jednoduchých cvičení, která musí být zasazena do praktických znalostí o šikaně, jelikož uvádí, že tyto dva pojmy spolu úzce souvisí. (Rogers, 2011)

Vašutová řadí kyberšikanu k poměrně novému, a ne příliš zkoumanému fenoménu. Kyberšikanu považuje za více nebezpečnou, a to z důvodu anonymity původce šikanování. Pozoruje vývoj společnosti, proto se posunula od zkoumání tradiční šikany právě k té kybernetické. Uvádí, že kyberšikana z té tradiční v mnoha případech vychází a navazuje na ni. Říká, že ke kyberšikaně má přístup kdokoliv a kdykoliv a její oběti se může stát každý, který využívá nové moderní technologie. Uvádí, že kyberšikana se od té tradiční nejvíce odlišuje svou anonymitou a agresori toho využívají. Říká, že šikanování skrz internet má téměř vždy zdrcující následky, a to na psychiku oběti či postavení ve společnosti. Považuje za důležité, aby bylo šikanování v jakékoliv podobě řádně prozkoumáno. (Vašutová a kol., 2010)

Této problematice se také věnuje Ševčíková, která kyberšikanu považuje za nový typ agresivního chování. Kyberšikanu přisuzuje k odrazu problematických sociálních vztahů. Uvádí, že kyberšikana se od té tradiční liší, a to v projevech a strategiích zvládnání. Také říká, že je rozdíl v pocitových dopadech na člověka. Uvádí, že kyberšikana se musí řešit na více úrovních, a to na úrovni rodičovské, vyučujících, aktérů samotných, zaměstnanců školy a v závažných případech na úrovni dalších institucí (Policie ČR apod.). Zdůrazňuje, že kyberšikana se může odehrávat na různých internetových stránkách s různými vlastnostmi. (Ševčíková a kol., 2014)

1.2 Vztah tématu k sociální pedagogice

Téma bakalářské práce je úzce spjata se sociální pedagogikou. Tento obor se totiž zabývá sociálně patologickými jevy, mezi které můžeme zařadit právě šikanu či kyberšikanu. Sociální pedagogika hraje důležitou roli při prevenci právě těchto sociálně patologických jevů nebo při samotném řešení tohoto chování. Prolíná se také do školního a mimoškolního života a také do rodiny, kde šikana a kyberšikana může vzniknout. Jejím úkolem je tedy předejít těmto škodlivým jevům. Cílem sociální pedagogiky je pomoci lidem, kteří jsou ohroženi právě těmito jevy. Sociální pedagog musí s žákem, který sklouzne k rizikovému chování, pracovat dle etických pravidel, s trpělivostí a také opatrností. Musí se chovat jako odborník, krotit své emoce a měl by umět svého klienta navést na cestu úspěšného vyřešení jeho problému.

1.3 K základním pojmům

V této části si uvedeme definice, které je nutné uvést, abychom lépe porozuměli problematice šikany a jejímu novému druhu kyberšikany. Abychom si mohli definovat kyberšikanu, je nutné nejdříve porozumět problematice šikany.

Šikana

Definice šikany najdeme spoustu, jedna z nich je: „Jeden nebo více žáků úmyslně, většinou opakovaně týrá a zotročuje spolužáka či spolužáky a používá k tomu agresi a manipulaci.“ (Kolář, 2001, s. 27). Jako další definici můžeme uvést „Slovo šikana pochází z francouzského slova chicane, což znamená zlomyslné obtěžování, týrání, sužování, pronásledování, byrokratické lpění na literě předpisů.“ (Říčan, 1995, s. 25). Další definici můžeme nalézt u Vágnerové, která říká, že „Šikana je úmyslné a opakované fyzické i psychické ubližování slabšímu jedinci (skupině) silnějším jedincem (skupinou).“ (Vágnerová a kol., 2011, s. 11)

Agrese

Agresi můžeme definovat jako „výpad, útok – jednání, jímž se projevuje násilí vůči některému objektu, nebo nepřátelství a útočnost s výrazným záměrem ublížit.“ (Martínek, 2009, s. 9)

Kyberšikana

Dle Martínka je kyberšikana „zneužití ICT (informačních komunikačních technologií), především mobilních telefonů a internetu, k takovým činnostem, které mají někoho záměrně vyvést z rovnováhy. Jedná se tedy o jednu z forem šikany.“ (Martínek, 2015, s. 171).

„Jeden nebo více žáků úmyslně, většinou opakovaně psychicky týrá a zraňuje spolužáka či spolužáky a používá k tomu informační a komunikační technologii – zejména internet a mobil“ (Kolář, 2011, s. 84)

A jako poslední definici uvedu od Hulanové, která kyberšikanu definuje jako „specifický druh šikany, který využívá internet, mobilní telefony a další nástroje moderních komunikačních technologií za účelem ublížení či zesměšnění jiné osoby“ (Hulanová, 2012, s. 37).

2 ŠIKANANA

Šikana je v dnešní době velmi rozšířený pojem a snad každý ví, co si pod touto problematikou představit. Můžeme se setkat jak s šikanou fyzickou, tak s psychickou. Můžou se vést dlouhé debaty, která z forem je horší, ale podle našeho názoru se na nás více podepisuje šikana psychická. Ta fyzická jednoho dne přebolí, ale psychická se v nás může ukrývat hodně dlouhou dobu. Šikana se může objevit na různých místech, ať už je to škola či zaměstnání. S tímto problémem se může setkat kdokoliv a kdykoliv. My se budeme věnovat tomuto tématu na základních školách. Šikanovaný se ve většině případů nějak odlišuje, ať už je to chování, koníčky, vzhled či různé pohledy na věc. To však nikoho neopravňuje tomuto člověku ubližovat. Důvodem, proč vůbec dítě šikanuje, může být úplně cokoli, ale pro tuto činnost neexistuje žádné pochopení nebo omluvení. Domníváme se, že v mnoha případech si dítě ani neuvědomuje, že dělá něco špatně. Většinou šikanuje v domnění, že je to legrace a že šikanovaný nemá smysl pro humor. Někdy tato činnost může dojít velmi daleko. V některých případech dokonce i k sebevraždě. Některé děti a nejen ty, jsou ovlivněny masmédií, protože se denně setkáváme s násilím v televizi či na internetu. Nutno je podotknout i počítačové hry, které jsou plné násilí a jiných aktivit. Samozřejmě to není jediný ovlivňující faktor. Velkou roli zde hraje rodina, vrstevníci i škola.

Důležitou roli v této problematice hraje komunikace. V různých případech šikany se na toto obtěžování, ubližování, ponižování přichází až po nějaké době, nikdo nic netuší, nikdo nic neví. Málokdy vyplave šikana napovrch ze dne na den. Jak je to možné? Nekomunikujeme. Šikanovaný nemá odvalu se přiznat, že je terčem posměchu, že mu někdo ubližuje. Není to nic příjemného a v dotyčném to může vzbuzovat pocit méněcennosti, neužitečnosti, jedním slovem potupa. Důležitá je komunikace jak mezi dětmi a rodiči, tak mezi dětmi a učiteli a také mezi učiteli a rodiči. Velkou roli zde hraje důvěra. Dítě musí cítit v rodiči oporu a u učitele pocit toho, že se mu může kdykoliv, s jakýmkoliv problémem svěřit. Doufám, že i nadále budou na školách probíhat osvěty na toto téma. Je velmi důležité umět o tomto tématu diskutovat, být s touto problematikou a s jejími následky dostatečně seznámen. To, že jsme se šikanou nikdy nesetkali, neznamená, že se nám to už nikdy nemůže stát. Můžeme se s tím setkat u svých dětí, vnoučat, na pracovišti, zkrátka kdykoliv a kdekoli. Všichni jsme jen lidé, každý máme svá práva. Nikdo by se neměl povyšovat nad ostatními, protože jsme jedinečné lidské bytosti a musíme spolu umět na tomto světě vycházet.

2.1 Druhy a znaky šikany

Již z výše uvedených definic můžeme šikanu nazvat jako opakované agresivní chování, ve kterém je použita určitá nevyrovnanost sil. Avšak je velmi důležité rozpoznat, zda se jedná o šikanu nebo jestli jde pouze o jakési „škádlení“ mezi dotyčnými osobami. Toto rozpoznání je mnohdy velmi náročné. Vágnerová a kol. (2009, s. 73-74) uvádí, že co je pro někoho „legráckou“ či „klukovinou“, může jinému způsobovat psychické problémy. Ten, komu skutečně ubližují, však rozdíl mezi šikanou a škádlením většinou bezpečně pozná. Při škádlení je mezi aktéry vyrovnaný poměr sil, není vítěze ani poraženého. **Škádlení** je legrací, zábavou pro obě zúčastněné strany. **Šikanou** se baví jen agresor, šikanovanému jedinci však způsobuje ponížení a bolest.

Z rozdělení, které můžeme vidět níže, jsme schopní říci, že šikana se dělí na přímou a nepřímou.

Přímá šikana je velice rozličná a můžeme říci, že ji poznáme tak, že obsahuje násilí každého druhu. Vyznačuje se tím, že člověku činí bolest, a to zejména kopáním, bodáním, bitím, pálením a jiným fyzickým ubližováním. Šikanu můžeme také rozpoznat tak, že je člověk nucen něco nechutného vypít či sníst. Také můžou být člověku zničeny či brány jeho osobní věci. Zde můžeme zahrnout jídlo, finanční prostředky, potřeby do školy, oblečení atd. Je to tedy chování, které můžeme prohlásit za trestné a brát jako loupež. Vykazuje se i nedůstojnou tělesnou manipulací obnažováním. Zahrnují se zde posměšky i nadávky, které mohou urážet člověka i členy jeho rodiny. Je to chování, které pomocí hrozeb, násilí či bití donutí člověka udělat něco, co je pro něho zostuzující či zakázané. Může to být například nabádání k ukradnutí nějaké věci v obchodě nebo může dojít i k ublížení jinému člověku. (Říčan, 2010, s. 21-22)

Nepřímá šikana se zakládá na společenské separaci spolužáka, kterého ostatní neberou vážně. Mnohdy s dotyčným člověkem nekomunikují nebo jej odstrkují ze společných činností skupiny atd. S nepřímou šikanou se můžeme setkat spíše u dívek. Tato forma může být často bolestivější než přímá šikana. Šikanovaný se často chce zavděčit ostatním a chce se přizpůsobit jejich chování. To znamená, že se začne chovat nevhodně a laxně, a to z toho důvodu, aby se zalíbil ostatním. Ve většině případů se spíše potupí. Tento druh se často spojuje s přímou šikanou a začátek může být v obou variantách. Jakmile dítěti začnou jednou ubližovat, tak tím rázem bude izolováno od ostatních. (Říčan, 2010, s. 21-22)

Abychom byli schopni rozpoznat šikanu, musíme být na pozoru a vnímat signály, které nás varují před výskytem. Z tohoto důvodu vytvořil Kolář (2011, s. 36-37) trojdimenzionální „mapu“, díky které můžeme projevy šikanování členit na:

1. přímé a nepřímé;
2. fyzické a verbální
3. aktivní a pasivní

Díky těmto třem dimenzím vznikne osm druhů šikanování:

Druh šikanování	Příklad projevů
Fyzické aktivní přímé	Útočníci oběť věší, škrtí, kopou, fackují.
Fyzické aktivní nepřímé	Kápo pošle nohsledy, aby oběť zbili. Oběti jsou ničeny věci.
Fyzické pasivní přímé	Agresor nedovolí oběti, aby si sedla do lavice. (Fyzické bránění oběti v dosahování jejích cílů).
Fyzické pasivní nepřímé	Agresor odmítne oběť na její požádání pustit ze třídy na záchod (Odmítnutí splnění požadavků).
Verbální aktivní nepřímé	Rozšiřování pomluv. Patří sem ale i tzv. symbolická agrese, která může být vyjádřena v kresbách, básních apod.
Verbální pasivní přímé	Neodpovídání na pozdrav, otázky apod.
Verbální pasivní nepřímé	Spolužáci se nezastanou oběti, je-li nespravedlivě obviněna z něčeho, co udělali její trýznitelé.

Obrázek č. 1: „Mapa vnějších projevů šikanování“ (Kolář, 2011, s. 37)

2.2 Stádia šikany

Z různých definic jsme se mohli dozvědět, že šikana může být záležitostí jednorázovou, ale ve většině případů se jedná o činnost dlouhodobou, která se vyvíjí v určitých stádiích.

Martínek (2009, s. 117–129) rozděluje šikanu do pěti vývojových stádií:

Ostrakismus

Tato vývojová fáze se řadí mezi první fázi šikany. Dochází spíše k psychickému nátlaku než k fyzickému ubližování. Agresoři začínají s vyčleňováním oběti z kolektivu. Vyznačuje se tím, že se agresoři odmítají s obětí bavit, když oběť pozdraví, nedočká se žádné odezvy, a když už, tak může očekávat jen urážlivou odpověď. Nejčastěji jsou agresory děvčata. Ostrakismus se vyznačuje typickými projevy, a to zhoršením prospěchu, oběť se přestane soustředit, i když s tím nikdy předtím neměla problémy, začne se zajímat o děti, které navštěvují nižší ročníky, jelikož většina z nich k ní vzhlíží. Tento jev se může objevit i v kolektivu třídy. V tomto případě se kolektiv rozdělí na tři části, a to na ty, kteří jsou na straně agresora, pak na oběť či oběti a jako poslední část jsou děti, které stojí uprostřed a jsou neutrální, tudíž nesympatizují ani k jedné straně. (Martínek, 2009, s. 117–118)

Obrázek č. 2: „Rozložení kolektivu v prvním stádiu šikany“ (Martínek, 2009, s. 118)

Fyzická agrese a psychická manipulace

Obětí je většinou člověk, který si prošel již první fází. Tento stupeň stádia nastává, když je kolektiv ve větším stresovém vypětí (například mnoho písemných prací). Toto stresové napětí se agresoři snaží „vybít“ na oběti. Když agresor cítí tlak od někoho jiného, tak se to snaží oběti ještě více znepríjemnit, aby se oběť cítila ještě hůře. V této fázi se už začíná projevovat fyzické napadání. Agresor oběť kope, bije, používá i nevhodná sprostá slova a dělá si z oběti sluhu. Oběť dělá agresorovi například úkoly, nosí tašku apod. Agresor se zaměřuje na materiální věci oběti. Krade mu věci, schovává pomůcky, rozlamuje pravítka apod. Kromě toho začíná agresor s obětí manipulovat a vyhrožovat jí. Oběť začíná mít velký strach z agresora a toho, co mu zase může udělat, obává se každé situace. Oběť začíná utíkat

od strachu. Tato fáze se může projevit tím, že dítě začne chodit za školu, a to může mít vliv na zdraví. Začnou bolesti hlavy, nevolnosti, můžou se objevit teploty a také může dojít k sebepoškozování. Prospěch se razantně změní, docházka je nulová, oběť začíná být trestána rodiči za své chování a učiteli za svou docházku a většinou si nikdo nevšimne, že se oběť tímto způsobem brání. V tomto stádiu dochází k rozpuštění jádra, kdy většina se přidává k agresorům, ale jsou i případy, kdy se zbytek přidá k obětem. Pokud je podpora od ostatních, kteří sympatizují k oběti, může dojít k tomu, že chování agresora se zastaví. Bohužel těchto případů je velmi málo. (Martínek, 2009, s. 119–121)

Vytvoření jádra

K vytvoření jádra bohužel dochází po neúspěšném ošetření rodičů. Agresoři se staví do pozice, kdy ví, že mají převahu, mohou oběti nadále ubližovat s vědomím, že to nikdo nezjistí. Začíná vyhrožování i celému kolektivu, kdy se snaží agresoři stáhnout zbytek k sobě. Na vrcholu jsou agresoři, kteří spolupracují s dalšími a dalšími spolužáky. Zaměřují se pouze na oběť. Ostatní žáci jsou pouze přihlížející, kteří se oběti nezastanou. V této fázi se agresoři stávají závislí na ubližování, protože při nepříznivých situacích si na oběti mohou vybit vztek. Oběť je ve velmi obtížné situaci, jelikož je na okraji kolektivu, nikdo jí nevěří. Agresoři si totiž vybírají ty, kteří vždy hlídají učitele, který by měl náhodou namířeno do třídy nebo kamkoliv jinam. V tomto případě už začíná být zodpovědná celá třída, jelikož všichni o šikanování ví, ale nikdo s tím nic nedělá. Agresoři začínají hrát hry s obětí. Typickou je hra, ve které dojde k výhružce ze strany jednoho agresora a druhý agresor se snaží být na oběť milý. Oběť je ráda, že se jí zastal člověk, který ji dříve také ubližoval a věří v to, že se situace změní. Oběť tedy souhlasí například s tím, že si vyjdou ven, avšak za rohem už na ně čeká první agresor a společně s druhým ho zbijí. Z tohoto důvodu přestane oběť všem důvěřovat. Avšak nastane jedna změna a to, že oběť přestane se záškoláctvím a škola se stane jeho bezpečným prostředím. Další fáze je ta, že oběť doufá, že si učitelé něčeho všimnou, a proto začne vyhledávat jejich přítomnost, avšak nikdy mu nic neřekne. Oběť většinou postává na chodbě a sleduje učitelův pohyb. Pokud učitel takového žáka zahlédne, nesmí se ho přímo ptát, zda se něco děje. Jelikož se oběť bojí, že by ji mohl někdo z agresorů vidět, raději řekne, že je vše v pořádku. Učitel si musí najít čas na tuto osobu a promluvit si s ní o samotě. Jestliže šikana nepřestane, následuje další stádium. (Martínek, 2009, s. 121–124)

Obrázek č. 3: „Pyramida šikanování ve třetím stádiu“ (Martínek, 2009, s. 121–124)

Vytváření norem

V této fázi se oběť sama stává závislou na šikanujícím chování. Přijde jí to normální, přestane se bránit ubližování, plní rozkazy agresorů. Oběť začne vyrušovat v hodinách, snaží se agresory něčím pobavit, aby se jim zavděčila. Kvůli tomu z bezproblémového žáka je ten, který má výchovné problémy a jeho prospěch je katastrofální a dostává poznámky. Z přihlížejících se najednou stávají také agresoři. Začínají vymýšlet různé způsoby, jak oběť trápit. Agresorům jejich chování připadne normální, šikanovat je baví, většinou už to dělají z nudy. V tomto případě je nutné spolupracovat terapeuticky s celým kolektivem a dbát na bezpečí oběti. (Martínek, 2009, s. 124–128)

Totalita

Tato fáze je konečná, dochází k neřešitelnosti problému. Vztahy v kolektivu jsou jasně dány. Oběť agresory brání stejně jako všichni ostatní. Agresorům v tomto případě už nic nezabrání, v extrémních případech dochází k těžkému ubližování na zdraví, a dokonce i ke smrti oběti. (Martínek, 2009, s. 128–129)

2.3 Typologie obětí a agresorů

Oběť

Když se řekne slovo oběť, která je zapojena do šikany, určitě se každému vybaví, že tato osoba musí nějakým způsobem vyčnívat z kolektivu. Někdy jsou to nenápadní jedinci, někdy vybočují neobvyklým způsobem. Může to být člověk, který má nějaké postižení, odlišuje se vzhledem, koktá, je obézní, je vyhublý, nosí brýle a můžeme zde zařadit další odlišující aspekty. Naopak oběť se může stát i člověk, který je velmi úspěšný. Jeho prospěch ve škole je výborný, je nadaný na sporty nebo je z bohaté rodiny. Každý tento jedinec, který z kolektivu vybočuje, je jakousi „hrozbou“ pro okolí. Tento jedinec není mezi ostatní přijímán, je ve většině případů odsuzován či vylučován z kolektivu. Tuto oběť doprovází špatné výsledky ve škole. Zasažené je také jejich sebevědomí a mohou se objevit i problémy v rodině.

Martínek (2009, s 139-141) uvádí několik **typů obětí**:

- **oběť na první pohled** – jsou to děti, které samy o sobě vysílají do okolí signál slabosti. Jsou slabé, vytáhlé, mívají zvláštní barvu vlasů, na svém obličejích zrcadlí slabost a bojácnost. Neumí se ve třídě prosadit, často sedí zamlklé, osamocené, pokud se stanou terčem počátečních legráček, neumí se bránit – utečou, popřípadě se rozpláčou. Často se jedná o děti, které jsou v rodině ochraňovány, matky o ně mají přehnaný strach, dávají jim najevo, jak je okolní svět nebezpečný. Stávají se pasivními pozorovateli, kteří nic nesmí a o nic se nesnaží.
- **oběti setrvávající dlouhou dobu pod ochrannými křídly matek nebo babiček** – jde o děti, jejichž rodiče si nedokáží připustit, že jejich ratolest dozrává do určité fáze svého vývoje a stává se samostatnou. Jsou to matky, které ze svých dětí neustále dělají nesamostatné jedince, kteří si neumí nic zařídit ani udělat, doprovází své děti až do lavice. Toto chování matek je pro ostatní spolužáky provokující.
- **Handicapované děti** – tyto děti jsou velmi snadnými oběťmi. Učitel musí vědět, jaké základní potřeby dané postižení obnáší, aby mohlo dojít ke správné integraci dítěte.
- **Učitelské děti** – jedny z nejčastějších obětí, především v případě, že rodič učitel vyučuje na stejné škole, kam chodí jeho dítě, v horším případě ho sám učí. To vede k tomu, že si ostatní děti myslí, že učitelské děti mají určité výhody.

Agresor

Tohoto člověka si každý představí jako fyzicky vyspělého jedince nebo skupinu, která má početní převahu. Není to však pravidlem, že agresorem by musel být jen rváč s hrubými rysy. Agresorem může být i ten, který je slabý, avšak je hodně bystrý a umí organizovat. Spojením těchto aspektů s agresí může být započata šikana. Je to člověk, který je do šikany aktivně zapojený. Agresor nemusí být přímo zapojený do činnosti, ale může šikanu zorganizovat a zapojit do ní ostatní a pak jen sledovat, jak se mu to povedlo. Ve většině případů je agresorem člověk, který má rád moc nad ostatními, je panovačný a když může ubližovat, tak mu to dělá radost. Často tohoto agresora obdivují ostatní, kteří se k němu mohou přidat, což ale také může pramenit z toho, že se jej bojí. Můžeme se setkat i s tím, že v jedné skupině se člověk ocitne jako agresor a ve skupině druhé se může stát obětí.

Dále Martínek (2009, s. 136-139) vymezuje čtyři **typy agresorů**:

- **Agresor hrubý, fyzický** – používá fyzické převahy a síly. Ve většině případů se jedná o člověka, který zažívá podobné chování i doma. Za prohřešky bývá často trestán, většinou bitím či zákazy, což ve školním prostředí na oběti trestá to, co je mu samotnému nepříjemné.
- **Agresor jemný, kultivovaný** – jedná se o jedince, který je k dospělým lidem, a především k učitelům velmi slušný, často navrhován za předsedu třídy apod. Ovšem po odchodu učitele ze třídy se spouští tvrdá šikana, ovšem nikdy neubližuje oběti sám, má své pomahače, kteří plní jeho příkazy.
- **Agresor srandista** – osoba, která je rovněž vyučujícím poměrně příjemná. Agresor si nepřipouští žádnou zodpovědnost a žádné starosti. Jedinec, který ubližuje ostatním, se později odkazuje na to, že to byla pouhá sranda. Učitel tomu uvěří, jelikož ostatní žáci potvrdí, že se jednalo pouze o zábavu.
- **Agresor spouštějící ekonomickou šikanu** – jde o jedince, jehož rodina preferuje ve výchově nadbytek materiálních věcí. Agresor od svých rodičů dostane vše, co chce a nedokáže si vážit věcí a pokud se nenaučí si vážit materiálních věcí, nenaučí se vážit ani mezilidských vztahů. Majetek agresorům potom slouží k rozvrstvení třídy.

3 KYBERŠIKANA JAKO NOVÝ FENOMÉN

Novým fenoménem dnešní doby je **kyberšikana**. Každý z nás v dnešní době vlastní různé moderní technologie, které využíváme ke komunikaci s lidmi. Nejčastějším prostředkem k této komunikaci je mobilní telefon, díky kterému můžeme s ostatními telefonovat, posílat zprávy, videochatovat, natáčet, fotografovat, ale hlavně využívat internet. Mnoho lidí si ani nedokáže představit život bez těchto zařízení. Jsou totiž zdrojem nových informací a v mnohém nám usnadňují život. Avšak díky těmto prostředkům se v dnešním moderním světě objevila právě kyberšikana. Tento pojem začíná být mezi veřejností velmi rozšířený. Cílem kyberšikany je někoho ponížit, zastrašit či ublížit právě pomocí těchto zařízení. Stejně jako u šikany, se tato činnost ve většině případů neustále opakuje. Nejčastěji je to formou SMS zpráv a internetu, kde je řada sociálních sítí, na kterých většinou dotyčná osoba zveřejní hanlivé fotografie, videa či obět' nějakým způsobem zesměšní.

Kyberšikana může na první dojem vypadat jako nezávažný problém a mnoho dětí si ani neuvědomuje, že se právě kyberšikany dopouští. Toto nevědomí může v mnoha případech dojít velmi daleko a způsobit oběti emoční újmu. Pokládáme za důležité, aby probíhaly osvěty na školách formou různých přednášek, seminářů, či besed na toto téma, jelikož se domníváme, že mnoho dětí o této problematice nemá ponětí a určitě by to pomohlo k minimalizaci kyberšikany. Důležitou roli zde opět hraje komunikace. Obět' by se měla někomu svěřit, a to nejlépe rodiči či učiteli. Společně mohou tuto záležitost prodiskutovat, najít řešení a předejít tak dalším problémům. Každý z nás by si měl uvědomit závažnost tohoto problému a taky si dávat pozor na to, jaké informace vypouštíme do světa právě díky moderním technologiím.

3.1 Druhy kyberšikany

V dnešní době nových technologií přichází nové možnosti, jak ublížit druhým, a to právě pomocí internetu. Musíme brát zřetel na to, že jednotlivé útoky se od sebe mohou lišit a my bychom měli být schopni rozlišit závažnost problému. Existuje tudíž mnoho druhů kyberšikany, které nám tuto problematiku mohou více přiblížit.

Nejčastěji se můžeme setkat s těmito druhy:

Nářez (Flaming) – nejčastěji dochází k debatám na internetu, které se mohou přeměnit v osočování jiné osoby. Ve většině případů se jedná o posílání nevhodných až hrubých zpráv

buď oběti samotné, nebo skupinám v online světě prostřednictvím komunikačních prostředků. Hlavním cílem je vyvolat spor. (Hulanová, 2012, s. 38)

Obtěžování (Harassment) – „opakované zasilání nechutných, urážlivých, útočných zpráv oběti prostřednictvím emailů nebo dalších on-line komunikačních prostředků.“ (Hulanová, 2012, s. 39)

Kyberpronásledování (Cyberstalking) – vyznačuje se obtěžováním přes internet, které může zahrnovat vyhrožování oběti ubližováním. Může také docházet k zastrašování oběti. (Hulanová, 2012, s. 39)

Očerňování (Denigration) – „on-line odesílání škodlivých, nepravdivých nebo krutých prohlášení o oběti jiným uživatelům nebo vyvěšování takovýchto informací on-line.“ (Hulanová, 2012, s. 39)

Přetvářka/vydávání se za někoho jiného (Masquerade/Impersonation) – tento způsob zvolí agresor tehdy, když chce poškodit nějakou určitou osobu. Nejčastěji to dělá tak, že posílá nevhodné zprávy či jiný materiál ostatním lidem pod jménem oběti. (Hulanová, 2012, s. 39)

Prozrazení (Outing) – „sdělování cizích tajemství a citlivých informací bez souhlasu dotyčných. (V angličtině termín outing znamená i záměrné a veřejné oznámení něčí homosexuální orientace bez souhlasu nebo proti vůli této osoby).“ (Rogers, 2011, s. 35)

Vyloučení (Exclusion) – „záměrné vyloučení z online skupiny.“ (Rogers, 2011, s. 35)

Spokojené fackování (Happy slapping) – tento druh kyberšikany se poprvé objevil v Anglii a je to poněkud nový trend. Jedná se o skupinu, která je většinou v pubertálním věku. Hlavním cílem je nečekané napadnutí někoho, většinou náhodného člověka a ten dostane od dotyčných pohlavek. V tomto případě je vše natáčeno na mobilní telefon či kameru a následně jsou tyto videa umístěna na internet. Avšak ne vždy to zůstává jen u pohlavku. Vyskytly se i případy, kdy se tyto útoky staly agresivnějšími, násilnějšími a došlo dokonce i k úmrtí. (Hulanová, 2012, s. 35)

3.2 Charakteristické rysy kyberšikany

Kavalír (2009, s. 16–17) popsal **pět charakteristických rysů kyberšikany**:

- **Anonymita – kyberšikana** se liší od tradiční šikany například tím, že oběť se nikdy nemusí dozvědět, kdo je agresor. Může docházet k tomu, že oběť agresora buď zná, nebo nezná. Pachatel si ji mohl vybrat náhodně na sociální síti nebo v telefonním seznamu. Agresor se většinou schovává pod různými přezdívkami, pod cizím či skrytým telefonním číslem nebo pod falešnou emailovou adresou. Díky tomu, že jsou agresoři anonymní se šikana stupňuje, protože by si mnoho věcí nedovolili při osobním setkání.
- **Nezávislost na místě a čase** - „výhodou“ pro agresora je, že nemusí být na stejném místě jako oběť. Bohužel oběť nemá kam před kyberšikanou utéct právě díky komunikačním technologiím, tudíž jsme dostupní v jakémkoliv čase na jakémkoliv místě. Velkou nevýhodou je, že agresorovi například postačuje pouze zveřejnit fotky oběti na sociálních sítích, na které má skoro každý z nás přístup a stačí jen tyto fotky zkopírovat a rozesílat dál mezi ostatní lidi.
- **Proměna agresora i oběti** – v této problematice nemusíme být obdarování fyzickou zdatností, ale stačí pouze umět dobře komunikovat a „obsluhovat“ komunikační technologie. Obětí i agresorem útoku může být tedy úplně kdokoliv. Nezáleží na tom, zda je člověk muž či žena nebo kolik mu je let. V mnoha případech se oběťmi kyberšikany stávají dokonce i učitelé, které si děti nahrávají na mobil a poté to zveřejňují na internetu.
- **Pro pobavení kohokoliv** – jelikož agresoři většinou vše zveřejňují na internetu, je velmi snadné, aby se tyto informace dostaly, k co nejvíce lidem, tudíž se další lidé k šikanování mohou přidat a je mnohem náročnější tento problém vyřešit.
- **Obtížná kontrola a rychlé šíření** – rozpoznat kyberšikanu je velmi obtížné, jelikož je nemožné si všimnout nějakých projevů. Zprávy, které jsou elektronicky posílané, bývají těžko kontrolovatelné, dají se totiž i lehko smazat. Tím pádem je velmi těžké kyberšikanu včas odhalit a zabránit jejímu dalšímu šíření.

3.3 Prostředky kyberšikany

Realizování kyberšikany je v dnešním světě velmi „jednoduché“, jelikož každý z nás má přístup k internetu či vlastní mobilní telefon. To ale není zdaleka všechno. K ubližování ostatním můžeme ještě využít spoustu dalších prostředků, jako jsou například sociální sítě. Jednou z nejvíce populárních sociálních sítí v dnešní době je facebook. Každý se může pyšnit velkým počtem přátel, který se může vyšplhat až na velmi vysoké číslo. Mnohdy ani člověk neví, koho právě na facebooku má v přátelích, tudíž je velmi snadné pro agresory si najít oběť. Tyto sociální sítě jsou lehce zneužitelné, jelikož velmi často sdílíme své fotky či videa na svém profilu. Toho může agresor velmi snadno zneužít a fotky si stáhnout, všelijak je upravit a dál rozšířit mezi lidi, čímž může danou osobu velmi nehezky zesměšnit či ponížit před velkým počtem lidí. Člověk si musí dávat i pozor na webkamery, které jsou již součástí každého počítače či notebooku. Eckertová (2013, s. 58) říká, že se musí s webkamerou zacházet obezřetně. Pro dítě je potenciálně riziková, pokud na internetu komunikuje s neznámými lidmi. Dítě se také může nechat přemluvit k odhalování online. Agresor si poté může záznam z webkamery uložit a šířit jej dál.

Jak jsme již zmínili, je mnoho prostředků, které může člověk zneužít k tomu, aby někomu záměrně ublížil, zesměšnil či ponížil. My si uvedeme některé z nich:

Sociální sítě

Pomocí těchto sítí si můžeme na internetu vytvořit svůj osobní profil, který bývá často veřejný. Tento profil si můžeme upravit dle svých představ, můžeme si zde přidávat neustále nové přátele, sdílet fotky či videa, psát zprávy apod. Smysl těchto sociálních sítí, je takový, že můžeme sledovat, co právě dělají naši přátelé. Přes tyto stránky může dojít k různým formám šikany. Agresor může upravovat a šířit dál fotky oběti, zveřejňovat citlivé údaje či informace nebo psát nevhodné komentáře k fotkám či jiným příspěvkům. Tento obsah se velmi rychle šíří dál mezi ostatní lidi. (Černá, 2013, s. 28)

Webové stránky

Často lidé vytvářejí webové stránky, které mají sloužit pouze k tomu, aby někoho poškodily. Více využívané jsou stránky, které jsou již někým vytvořené a agresori toho pouze využijí. Typickým příkladem je nejpoblíbenější webová stránka Youtube. Na těchto stránkách můžeme sledovat či nahrávat videa. Agresor má tudíž prostor k tomu, aby zde mohl sdílet různá cizí videa nebo videa, která zde bez cizího svolení nahrál. Ty mají za úkol většinou

obět' zesměšnit či urazit. Ve více případech jsou to spíše komentáře pod videi, které jsou urážející. (Černá, 2013, s. 29)

Instant messaging

V České republice se pro tuto formu komunikace používá nejčastěji Skype nebo ICQ. Během komunikace v reálném čase je snadné zapomenout, že odeslané zprávy jsou v „kyberprostoru“, kde není velká příležitost pro úvahy a cenzuru. Diskuse se mohou zvrhnout v palbu útočných komentářů a mohou vést k situacím, kdy skupina útočí na jednotlivce. (Rogers, 2011, s. 34)

Chatovací místnosti

Tyto místnosti můžeme nazvat jako místo, kam chodí lidé s určitým záměrem. Hlavním principem tohoto komunikačního prostředí jsou společná témata. Komunikace se může vázat na prostředí, kterému se přezdívá virtuální svět a v tomto „světě“ lidé používají přezdívky, kterým se říká nickname. Těmito přezdívkami se lidé v chatovacích místnostech prokazují. Lidé zde komunikují tak, že si píšou mezi sebou individuálně či v malých skupinkách. Může to však fungovat i tak, že si každý píše s každým. Je nutné říci, že hrozby jsou podobné jako u IM komunikace. Cílem agresora je ve většině případů poškození pověsti oběti a také snaha o zmaření přátelských vztahů s ostatními lidmi. Jako další můžeme uvést to, že agresor se snaží odstranit či zablokovat člena za pomoci správce na základě určených předpisů. Mnohdy tito iniciátoři mění svou totožnost, aby obět' nezjistila, o koho jde. Většinou mění své pohlaví či věk. Tyto místnosti se používají především k fenoménům, jako je kybergrooming nebo sexting. (Šmahaj, 2014, s. 51)

3.4 Charakteristika aktérů kyberšikany

Obět'

Obětí kyberšikany se může prakticky stát každý z nás. V dnešním světě moderních technologií je to velice snadné, jelikož většina z nás má přístup k internetu nebo vlastní mobilní telefon. Jsme tudíž skoro všichni vystaveni možnosti toho, aby nám někdo ublížil. Před touto problematikou se nemůžeme nikterak chránit. Kyberšikana nás může potkat v každém věku a nezáleží ani na pohlaví. Avšak nejrozsáhlejším tématem se kyberšikana stala hlavně u jedinců mladšího, staršího a dospívajícího věku. Tento jev můžeme připisovat tomu, že tyto věkové kategorie jsou zvyklé již od dětství pracovat právě s moderními technologiemi na rozdíl od starších věkových kategorií. Černá (2013, s. 62) uvádí, že prvním

typem oběti je agresor, který se sám stává obětí, ať už kvůli tomu, že se mu oběť takto sama mstí, nebo proto, že na internetu se vůči jeho chování zvedne odpor ze strany dalších lidí. Druhým typem jsou pak děti, které normálně příliš nevybočují, a někdy mají ve skupině dobré postavení. Problémem je však to, že se v online prostředí stávají zranitelnými, jelikož agresor k nim může získat snadný přístup přes online aplikace či telefon, navíc může také zneužít osobní informace, které oběť zveřejní na internetu. Vágnerová (2009, s. 94) tvrdí, že obětí se může stát kdokoliv. Stále sice převažují útoky na jedince se sníženou schopností se bránit, ale tato schopnost nezávisí na fyzické a často ani na sociální zdatnosti, a to především v případech, kdy si agresor vybírá oběť náhodně a pouze v kyberprostoru. Také zdůrazňuje, že hrozí vyšší riziko dětem, které jsou na mobilních telefonech a počítačích závislé.

Agresor

Musíme si přiznat, že agresor má snadný přístup k tomu, aby mohl šikanovat. Jak jsme již uvedli, v dnešní době moderních technologií je velice snadné k šikaně využít internet, mobilní telefon či jiné zařízení, což je prakticky vše, co ke kyberšikaně potřebujeme. Hulanová (2012, s. 48) říká, že při kyberšikaně nemusí být agresorem silný jedinec, jak tomu bývá u off-line šikany, ale stává se jím jedinec silný v informačních technologiích a může to být prakticky kdokoliv. Černá (2013, s. 65) hovoří o charakteristikách agresorů, ke kterým patří problémové chování. Agresoři častěji chybí ve škole, mívají podprůměrné výsledky, ničí cizí majetek, častěji kouří a pijí alkohol. Agresory nemusí být však jen problémoví žáci. Mezi agresory můžeme najít i velmi inteligentní děti s výborným prospěchem, které využívají vlastní intelektuální převahu k promyšlené šikaně druhých a problémové chování umí šikovně maskovat, aby o něm rodiče či škola nevěděli. Také říká, že nedostatek rodičovského zájmu a kontroly spolu s faktem, že kyberagresoři častěji používají internet, mívají větší sebedůvěru ve své počítačové schopnosti a sami sebe považují za počítačové experty.

Kavalír ed. (2009, s. 19-21) vymezil **čtyři typy kyberagresorů**:

- **„Pomstychtivý andílek“** – tento typ útočníka nevnímá sám sebe jako agresora. Nejčastěji je to člověk, který se sám osobně setkal s kyberšikanou a chce to všem ostatním lidem vrátit ve stejném měřítku. Doufá v to, že se díky tomuto nevhodnému chování pomstí oběti, která mu dělala to samé. V mnoha případech se kyberagresor snaží chránit své přátele. Nejčastěji si kyberšikanu organizují sami, ale činnosti a podněty sdělují svým blízkým přátelům. Velmi důležité je, aby si tento typ uvědomil,

že je nesmyslné zápasit se šikanou ještě větší šikanou. Toto jednání vše ještě stupňuje a zhoršuje. Hlavním záměrem je to, že se agresor musí vidět jako agresor, a ne jako člověk, který koná dobro.

- **„Bažící po moci“** – tito agresoři nejčastěji dávají najevo, že jsou autoritou. Dávají všem najevo, že jsou dost silní na to, aby všichni udělali to, co on chce. Největší moc je jeho umění vyvolat v lidech pocit strachu. Tito lidé potřebují nějaké diváky, kteří budou přihlížet jeho chování. Nejčastěji to jsou spolužáci nebo jeho kamarádi. Tomuto typu vadí, když o jejich konání nikdo neví. Má rád, když se svým jednáním může někomu pochubit. Očekává však nějakou odezvu od okolí. Když žádná odezva nenastane, často své útoky stupňují proto, aby přišla nějaká reakce od ostatních. Tento typ bývá sám obětí tradiční šikany. Výhodu shledávají v tom, že na internetu jsou anonymní a oběť nepotkají z očí do očí. Agresor si neuvědomuje, co může svým chováním způsobit a často bývá zdatný v moderních technologiích. Tento typ můžeme zařadit mezi nejnebezpečnější.
- **„Sprostý holky“** – tento typ vyhledává zábavu, protože se v mnoha případech nudí. Mezi agresory řadíme spíše dívky než chlapce, avšak ani ti nejsou vyloučení. S kyberšikanou se můžeme setkat spíše ve skupinách nebo to alespoň tato skupina plánuje. Toto nevhodné chování může být prováděno odkudkoliv. Využívají se knihovny, party, které pořádají dívky nebo prostě jen domy některé z dívek. Tyto „spřstý holky“ také touží po divácích, protože chtějí, aby o nich věděli všichni ostatní. Doufají, že je okolí bude obdivovat, ale zároveň nechtějí, aby to někdo řešil. Tento typ s kyberšikanou přestane tehdy, když to nesplní jeho očekávání.
- **„Neúmyslný kyberagresor“** – tento typ si vůbec neuvědomuje, že by mohl být agresorem. Před online světem se prezentují jako silní lidé, často se vydávají za jinou osobu nebo nevhodně reagují na vyzývavé zprávy, které jsou jim zasílány. Často však odpovídají, bez toho aniž by si uvědomovali následky svého chování. Tento typ se cítí být naštvaný nebo uražený právě díky zprávám, které dostává, proto často jedná ve vzteku a bez uvážení. Jelikož se často vydávají za někoho jiného, posílají ostatním lidem zprávy, které můžeme zařadit pod kyberšikanu. Nejčastěji se takto chovají, protože si myslí, že můžou a je to pro ně zábava. Tohoto chování se dopouštějí spíše samostatně a jsou velice zaraženi, když je někdo nařkne právě z kyberšikany.

Přihlízející

Poslední skupinou, která se řadí mezi aktéry kyberšikany, je skupina přihlízejících. Tato skupina může inklinovat k agresorovi, někteří jsou nezúčastnění a poslední skupina bývá na straně oběti. Ve většině případů se přihlízející při kyberšikaně neozve. Vágnerová (2009, s. 96) upozorňuje na to, že především kyberšikana prostřednictvím webových stránek umožňuje přístup doslova každému, kdo má připojení na internet. Divákem kyberšikany se tak může stát kdokoli na světě. Dle Černé (2013, s. 69-70) **se přihlízející dělí na několik typů**, a to na následovníky agresora, kteří jej sami aktivně podporují; na ty, kteří agresora otevřeně podporují (povzbuzují ho, ale sami oběti neublíží); další jsou ti, kteří agresora podporují, ale ne otevřeně a zůstávají pasivní. Další skupinou jsou nezúčastnění pozorovatelé; také ti, kteří nesouhlasí s šikanou, jsou na straně oběti, ale nečiní tak otevřeně a celkově se nijak aktivně nezapojují a poslední jsou ti, kteří se oběti otevřeně snaží pomoci. Tvrdí, že přihlízející někdy proti probíhající šikaně otevřeně vystoupí a odsoudí toto jednání v rámci skupiny. Podobná reakce je jedním z nejsilnějších faktorů bránících jejímu dalšímu pokračování a šíření. Ševčíková (2014, s. 133) uvádí, že role přihlízejících je skutečně významná – pokud proti šikaně či kyberšikaně otevřeně vystoupí, mohou tak zabránit jejímu dalšímu pokračování a šíření.

3.5 Rozdíly mezi šikanou a kyberšikanou

Přestože je tato bakalářská práce zaměřená především na téma kyberšikany, vymezili jsme již na začátku také aktéry, druhy, znaky a stádia šikany. Tento pojem jsme si vysvětlili z důvodu, že kyberšikanu můžeme zařadit mezi jakýsi nový druh šikany. Můžeme tedy říci, že kyberšikana je velmi úzce spjata s tradiční šikanou. Toto podporuje i tvrzení, že se ve většině případů stane obětí kyberšikany člověk, který je již obětí tradiční šikany (Raskauskas, Stoltz, 2007). Obě dvě formy šikanování má za cíl ublížit druhé osobě. Rozdíl je jen v tom, že při využití kyberšikany dochází pouze k psychickému násilí, ale u šikany tradiční se můžeme setkat jak s násilím psychickým, tak i fyzickým. Ovšem můžeme se setkat s tím, že tradiční šikana může být nahrávána na mobilní telefon a poté zveřejněna na internetu. Jako další rozdíl můžeme uvést anonymitu. Ve virtuálním světě jen stěží zjistíme, kdo je za kybernetickými útoky. Agresor si ve většině případů změní jméno na sociálních sítích, změní si číslo nebo si ho skryje a díky tomu má pocit bezpečí. Domníváme se, že je kyberšikana mnohdy nebezpečnější než šikana tradiční. O šikaně tradiční ví úzký okruh lidí, kdežto o kyberšikaně můžou vědět stovky lidí. „Velikost

internetového světa dává kyberšikaně nečekané rozměry. Jen jediný obrázek, jež někdo uložil na facebook, se může zanedlouho rozšířit doslova mezi miliony uživatelů a takto elektronicky předávaný obsah lze jen těžko kontrolovat a přitom uživatel, který takový obrázek pošle dál, vůbec nemusel mít v úmyslu šíření v takovém rozsahu“ (Rogers, 2010, s. 32). S tím souvisí i to, že před šikanou může člověk utéci (domů, ke kamarádovi), ale před kyberšikanou se nedá skrýt nikde a nikdy, avšak přestat využívat v dnešní době moderní technologie je nepředstavitelné.

Vašutová a kol. (2010, s. 79) uvádí rozdíly mezi šikanou a kyberšikanou, podle kritérií, které je specificky vymezují:

		Tradiční šikana	Kyberšikana
JAK	Způsob	Tváří v tvář.	Za použití ICT.
	Forma	Fyzická, sociální, verbální, ekonomická.	Nevyžádaná, zraňující, vyhrožující sdělení, pořizování a šíření záznamů aj.
	Prostředek	Fyzická zdatnost, verbální obratnost, orientace v sociálních vztazích.	Mobilní telefon, PC, internet (SMS, MMS, e-mail, IM, web, sociální sítě, PC hry).
KDE	Místo	Školní prostředí.	Kdekoli v dosahu ICT.
		Nejbližší okolí.	
KDY	Čas	Před/v průběhu/po školním vyučování.	Kdykoli 24 hodin/ 7 dní v týdnu.
	Trvání	Opakovaná akce.	Jednorázový akt.
	Expozice	Jednorázově.	Opakovaně.
KDO	Identita aktérů	Vzájemná znalost.	Anonymita.
	Agresor	Fyzická/sociální převaha.	Pokročilá znalost ICT.

Publikum	Pasivní přihlízející, omezený počet.	Aktivní šířitelé (stávají se agresory). Nekončící publikum (celý svět)
Oběť	Fyzicky, sociálně slabší.	Kdokoli, příp. s menší znalostí ICT.
Dospělí	Informování, zapojení, prevence i intervence.	Nedostatečná úroveň, nízká úroveň supervize.

Tabulka č. 1: „Rozdíly mezi šikanou a kyberšikanou“ (Vašutová a kol., 2010, s. 79)

3.6 Prevence kyberšikany

Prevence šikany či kyberšikany je velmi důležitá a je potřeba, aby jí byla věnována dostatečná pozornost. Nejde jen o předcházení problémům, ale také hlavně o řešení této problematiky. Dle Kitliňské (In Vašutová, 2010, s. 101) je třeba si uvědomit, že neexistuje absolutně účinná obrana proti kyberšikaně. Zavedení alespoň částečně účinných preventivních kroků proti ní je podmíněno zvýšením obecné informovanosti o jejích hrozbách. Musíme si umět přiznat, že kyberšikana představuje velkou hrozbu, dotýká se stále většího množství lidí a může mít oběti devastující následky. Čím více se technologie rozvíjejí, tím více roste nutnost proti kyberšikaně bojovat všemi dostupnými prostředky. Prevencí jako takovou, by se měla zabývat jak škola a osoby s ní spojené, tak rodiče a také ostatní zařízení. Je nezbytné, aby se problematika šikany a kyberšikany dostala do podvědomí ostatních. K tomu mohou pomoci vzniklé internetové stránky a projekty (Minimalizace šikany, E-Bezpečí apod.), které byly založeny právě za účelem prevence kyberšikany. Za zmínku stojí také *Národní centrum bezpečnějšího internetu*, které se věnuje zvyšování podvědomí o hrozbách online komunikace za pomoci aktivit jako je *Safeinternet.cz*, což jsou stránky podporující vzdělávání a výzkum v oblasti ICT a to dětí, kterým ubližuje nevhodné a závadné chování na internetu. Prevencí se také zabývá *Bezpečně online*, kde cílem je poskytovat mladým uživatelům, jejím rodičům a vyučujícím užitečné informace o bezpečném používání internetu. Další je *Horká linka*, což je kontaktní centrum přijímající hlášení nezákonného obsahu na internetu. Mezi poslední můžeme zařadit *Linku pomoci*, což je krizové centrum pomáhající dětským obětem internetové kriminality a také *Červené tlačítko*, které slouží pro rychlé nahlášení závadného obsahu na internetových

stránkách. (Rogers, 2011, s. 16-17). Hlavní je si uvědomit, že prevenci šikany a kyberšikany musíme vykonat na několika úrovních, a to především školy a rodiny.

Prevence v rodině

Když se řekne šikana či kyberšikana, všem se hned tento pojem spojí se školním prostředím. Tudíž by tato instituce měla nejvíce dbát právě na prevenci kyberšikany. Avšak pokládáme za důležité to, aby se prevence kyberšikany řešila hlavně na úrovni rodiny. Většina kyberútoků dle našeho mínění vzniká právě ve volném čase dítěte. Vašutová (2010, s. 97) říká, že se rodiče svým způsobem spolupodílejí na masovém rozšíření kyberšikany, a to díky své nedostatečné informovanosti o rizicích, která s sebou technologie přinášejí a také pasivním přístupem k supervizi. Důvodem také může být to, že rodiče jsou nedostatečně informováni o možnostech zneužití těchto komunikačních technologií. Tím pádem by měl každý rodič předcházet kyberšikaně tím, že by svému dítěti vysvětlil, jak se správně a bezpečně chovat na internetu. Vágnerová a kol. (2011, s. 99-102) uvádí, že rodiče by měli vysvětlit svým dětem, že nesmí nikomu cizímu sdělovat své osobní údaje a neposkytovat nikomu informace či obrázky, ke kterým by neměl mít někdo cizí přístup. Nemělo by si domlouvat schůzku s někým, s kým se seznámilo na internetu. Musí se také vysvětlit, že se nemají v žádném případě nechat někým zastrašovat či se také chovat šikanujícím způsobem. Upozorněte na to, aby neotvíraly a nepřeposílaly emaily od cizích osob. Nejeefektivnější prevencí ze strany rodičů je určitě společné trávení času se svými dětmi, což je pro dítě k nezaplacení. Také je důležité to, aby se rodič zajímal o to, jak, kde a s kým dítě tráví svůj volný čas, avšak musí to být v únosné míře. A to nejdůležitější nakonec je samozřejmě důvěra. Vyvolat v dítěti pocit důvěry je v této problematice velmi důležité, neboť dítě vám věří a se svými starostmi se vám také svěří.

Prevence ve škole

Dle našeho názoru neexistuje žádný návod, plán ani pravidlo, díky kterému by šikana či kyberšikana zmizela, ale díky některým opatřením této problematice lze alespoň z nějaké části zamezit. Může se jednat o přednášky či besedy na téma kyberšikany v rámci preventivních programů. Z našeho hlediska jsou tyto přednášky velmi užitečné, jelikož dítě se dozví, jaké rizika na ně číhají na internetu a jak bezpečně s internetem zacházet. Škola kyberšikaně může také předejít pomocí školního řádu, ve kterém jsou stanovena jasná pravidla používání mobilního telefonu či internetu na půdě školy. Některé školy již zavedly zákaz používání mobilních telefonů ve škole. Prakticky to funguje tak, že dítě před vstupem

do školy odevzdá svůj mobilní telefon a dostane jej až na konci školního vyučování. My se přikláníme k těmto opatřením, jelikož nejen že dítě nemá přístup k internetu a tím pádem nemůže někoho šikanovat přes internet, ale také má dostatek času se věnovat vyučování.

Dle Vašutové (2010, s. 103) je v rámci prevence ve škole důležité:

- **posilovat empatii u žáků** – v mnoha případech si žáci neuvědomují, že jejich činy mohou jinému ublížit. Vhodné je proto posilovat u nich citlivost a ohleduplnost vůči ostatním
- **zlepšovat atmosféru ve třídě** – případy kyberšikany se často objevují ve třídách, které jsou i jinak „náročné“. Preventivně mohou působit pravidelné aktivity, které jsou zaměřené na zlepšování vztahů a soudržnosti ve třídě. Pozitivní roli hrají například společné projekty nebo skupinový styl výuky.
- **vést k úctě vůči druhým** – kdo si váží druhých lidí, vnímá vztahy odděleně od materiálních věcí, ať už je to jeho oblečení, vzhled nebo prospěch.
- **dávat pozitivní zpětnou vazbu** – dobře míněná slova si může druhý člověk často vyložit jinak.
- **vytvářet dobré vztahy mezi učiteli a žáky** – důvěrný vztah přispívá k tomu, že žáci postižení kyberšikanou se s tímto problémem obrátí na svého učitele. Potom je mnohem snazší jim rychle pomoci, než když se případ komplikovaně rozvine „v utajení“.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 METODOLOGIE VÝZKUMU

V této části se věnujeme kvantitativnímu výzkumu, který byl realizován za pomoci dotazníkového šetření. V této části se seznámíme s výzkumnými cíli a výzkumnými otázkami. Také se budeme soustředit na výzkumný soubor a výzkumnou metodu. V neposlední řadě se seznámíme s analýzou a interpretací dat a také se shrnutím výsledků.

Praktická část je zaměřena na znalost žáků v oblasti kyberšikany a také na to, jaká je jejich účast na preventivních programech, které by měly zamezit vzniku této problematiky. Dalším bodem výzkumné práce je zjistit, zda žáci mají nějakou osobní zkušenost právě s kyberšikanou.

Vnímáme, že je velmi důležité se této problematice věnovat, jelikož pojem kyberšikana a chování s ní spojené, se čím dál více rozšiřuje. Kyberšikana se ve většině případů vyskytuje mezi dětmi a mládeží, a proto jsme zvolili výzkum právě na základních školách. Dnešní doba umožňuje využívání moderních technologií, ke kterým mají přístup i děti. Skoro každé dítě má svůj mobilní telefon, tím pádem i přístup k internetu, který mu umožňuje založit si různé účty na sociálních sítích. Tyto sociální sítě jsou dokonalým prostředkem pro sdílení svých osobních informací, k získání velkého počtu virtuálních přátel a k pohybu mezi velkým okruhem lidí. Tohle se může zdát na první pohled jako obrovská výhoda, avšak když dítě nedodrží pravidla bezpečného užívání internetu, tak se toto chování může přeměnit ve velmi nebezpečné.

4.1 Cíle výzkumu

Hlavním cílem výzkumu bylo zjistit, jaká je znalost žáků o pojmu kyberšikany a jaká je jejich účast na preventivních programech a zda mají nějakou osobní zkušenost s kyberšikanou.

Kromě hlavního cíle jsme zvolili několik **dílčích cílů**:

1. Zjistit, zda žáci základní školy již zaslechli pojem kyberšikana a zda tento pojem umí vysvětlit.
2. Zjistit, zda žáci základní školy mají osobní zkušenost s kyberšikanou.
3. Zjistit, komu se žáci svěřili v případě osobní zkušenosti s kyberšikanou.
4. Zjistit, jak by se žáci zachovali a jak by řešili situaci, kdyby byli svědky kyberšikany.

5. Zjistit, zda žáci vědí, kde v případě kyberšikany hledat pomoc.
6. Zjistit, zda na jejich škole probíhají preventivní programy a zda se nějaké preventivní akce na téma kyberšikana zúčastnili.

4.2 Výzkumné otázky

Na základě stanovených cílů jsme zvolili následující **hlavní výzkumnou otázku**:

Jaká je znalost žáků o pojmu kyberšikany a jaká je jejich účast na preventivních programech a mají žáci nějakou osobní zkušenost s kyberšikanou?

Dílní výzkumné otázky:

1. Zaslechli již žáci základní školy pojem kyberšikana a umí tento pojem vysvětlit?
2. Mají žáci základní školy osobní zkušenost s kyberšikanou?
3. Komu se žáci základní školy svěřili v případě osobní zkušenosti s kyberšikanou?
4. Jak by se žáci základní školy zachovali a jak by řešili situaci, kdyby byli svědky kyberšikany?
5. Vědí žáci základní školy, kde v případě výskytu kyberšikany hledat pomoc?
6. Probíhají na škole preventivní programy a zúčastnili se žáci nějaké preventivní akce na téma kyberšikana?

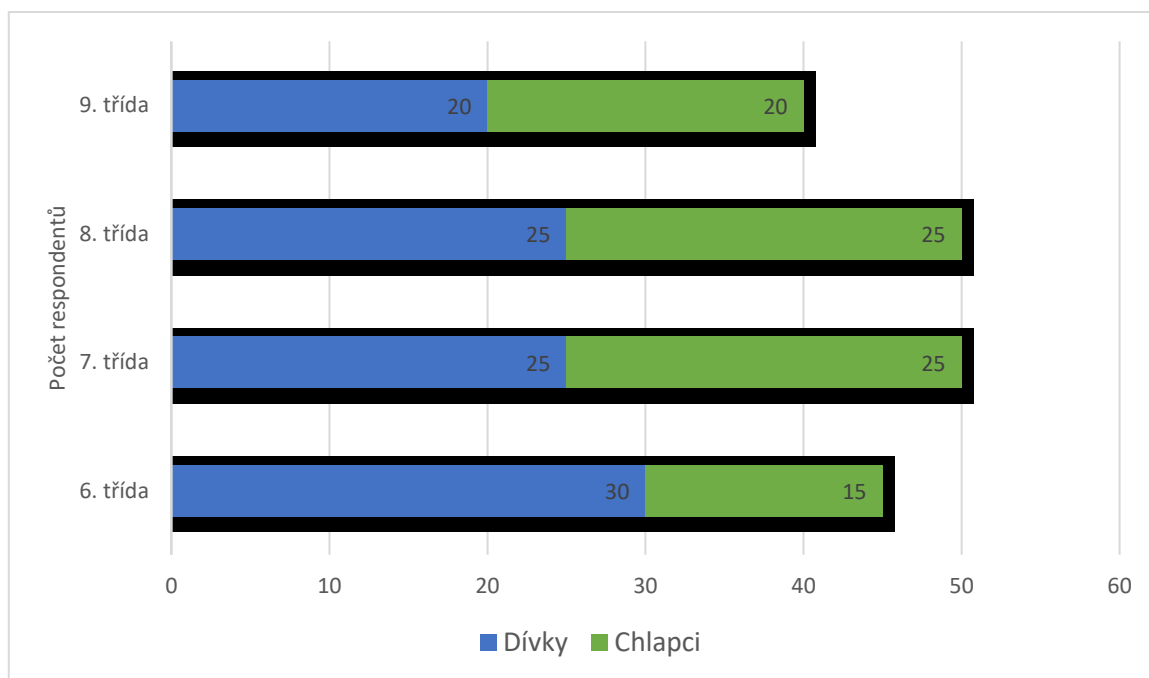
4.3 Výzkumná metoda

Vzhledem ke stanoveným cílům a tématu, u kterého je nutné oslovit velké množství respondentů, zachovat jejich anonymitu a také zjistit velké množství údajů, jsme zvolili kvantitativní výzkum a jako výzkumnou metodu jsme tedy zvolili dotazníkové šetření. Dle Chrásky (2007, s. 163) dotazník „je soustava předem připravených a pečlivě formulovaných otázek, které jsou promyšleně seřazeny a na které dotazovaná osoba (respondent) odpovídá písemně“.

Tento vytvořený dotazník obsahoval 18 položek. Nacházely se zde 2 otevřené otázky, u kterých mohli žáci sami vytvořit odpověď, dále 9 uzavřených otázek, kde měli na výběr z několika variant, a zbylých 7 otázek bylo polouzavřených, kde žáci vybírali z několika variant, ale také mohli dopsat svou odpověď. Osobně jsme se zúčastnili vyplňování a žáky jsme poučili o správném vyplnění, stejně tak jako jsme vysvětlili, že dotazníky jsou zcela anonymní, tudíž se žáci nemuseli ničeho obávat.

4.4 Výzkumný soubor

Výzkumné šetření se realizovalo na základě domluvy s řediteli obou škol. Výzkumný soubor jsme vybrali záměrně, a to dvě základní školy v okrese Vsetín. Respondenty jsou tedy žáci 6. -9. tříd základních škol. Tohoto šetření se zúčastnilo 195 žáků. Některé dotazníky však musely být vyřazeny, jelikož žáci dostatečně nevyplnili všechny položky. V konečném výsledku bylo **185 respondentů**, z toho 100 dívek a 85 chlapců. V procentuálním zastoupení to činí 54 % dívek a 46 % chlapců. U žáků jsme dále zjišťovali, jakou třídu navštěvují. Z celkového počtu respondentů navštěvuje 50 (27 %) žáků 7. třídu a stejný výsledek 50 (27 %) žáků 8. třídu. Nejnižší ročník, tedy 6. třídu navštěvuje 45 (24 %) žáků a 9. třídu navštěvuje 40 (22 %) žáků. Tuto věkovou kategorii jsme zvolili, jelikož se domníváme, že jsou nejnáchylnější skupinou právě pro problematiku kyberšikany, a to z důvodu nárůstu moderních technologií v dnešní době, ve které tato generace vyrůstá, tudíž lépe tyto elektronické prostředky ovládá.

Graf 1: Zastoupení respondentů dle pohlaví a třídy

5 ANALÝZA A INTERPRETACE DAT

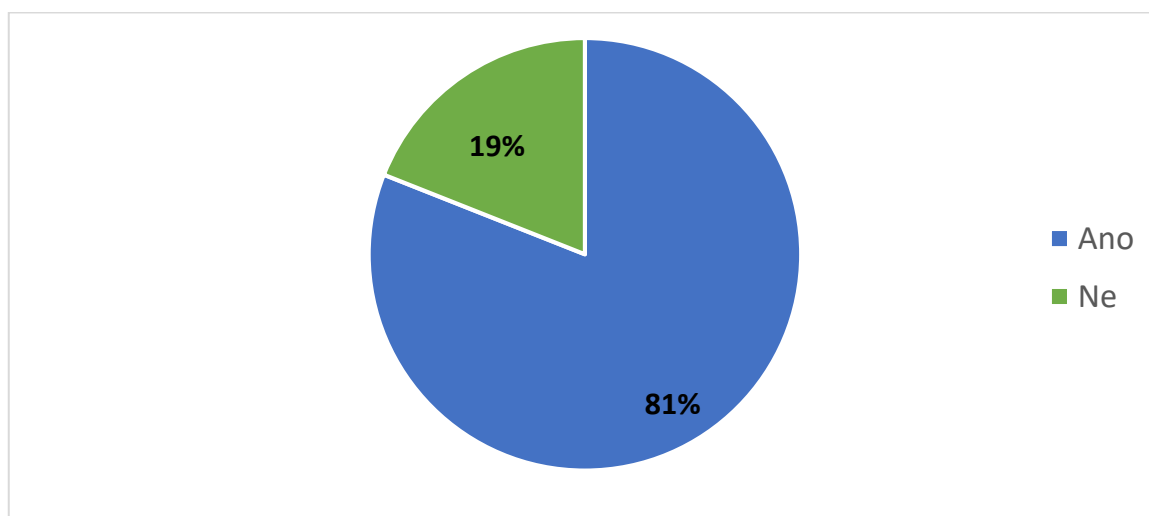
V této kapitole popisujeme výsledky získané z dotazníkového šetření. Každá položka, která se nacházela v dotazníku, byla manuálně zapsána a poté přepracována do programu Microsoft Excel, kde jsme si vytvořili tabulky a následně data přepracovali. Relativní četnost je vyjádřena v celých číslech. Pro lepší přehlednost jsme pro vybrané otázky udělali grafické zpracování a doplnili slovním popisem.

5.1 Informovanost respondentů o kyberšikaně

VO1: Zaslechli již žáci základní školy pojem kyberšikana a umí tento pojem vysvětlit?

V dané položce jsme zjišťovali, zda žáci někdy zaslechli pojem kyberšikana. Celkem 175 (95 %) žáků uvedlo, že pojem kyberšikana již někdy zaslechli a pouze 10 (5 %) žáků uvedlo, že tento pojem nezaslechlo.

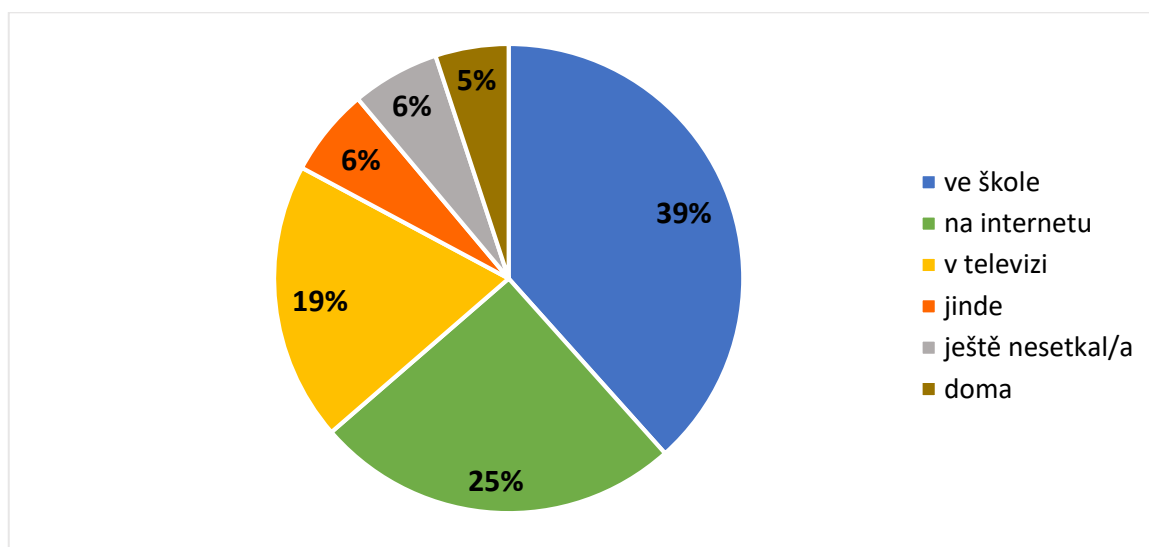
V následující otázce nás zajímalo, zda jsou žáci schopni vysvětlit pojem kyberšikana. Tato otázka byla otevřená, tudíž žáci měli možnost vytvořit svou odpověď dle vlastních slov. Někteří žáci se snažili odpovědět, i když tvrdili, že o kyberšikaně nic nezaslechli. Avšak 149 (81 %) žáků tento pojem vysvětlilo správně a pouze 36 (19 %) žáků neumí tento pojem vysvětlit nebo ho vysvětlují chybně. Nejčastěji na tuto otázku žáci odpovídali, že je to šikana přes internet, výhrůžky, zesměšňování či nadávky pomocí internetu (sociálních sítí), další žáci odpovídali, že je to psychické ubližování přes internet či nový druh šikany probíhající skrz internet. Z výsledků je tedy zřejmé, že většina žáků již někdy zaslechla pojem kyberšikana a také jej umí většina z nich vysvětlit správně.

Graf 2: Uměl/a bys vysvětlit pojem kyberšikana vlastními slovy?

Na tyto dvě předchozí položky můžeme navázat otázkou, kde se žáci poprvé setkali s pojmem kyberšikana. Nejčastěji se zde objevila odpověď ve škole, kdy tuto možnost zvolilo 70 (39 %) žáků. Druhé místo obsadil internet, na kterém se o tomto pojmu dozvědělo 46 (25 %) žáků. Dalších 36 (19 %) žáků se s pojmem kyberšikana seznámilo v televizi. Při následující možnosti 12 (6 %) žáků odpovědělo, že se s pojmem setkali jinde než v určených možnostech. Dále se pak 11 (6 %) žáků s tímto pojmem ještě nesetkalo a 10 (5 %) žáků se s pojmem setkalo doma.

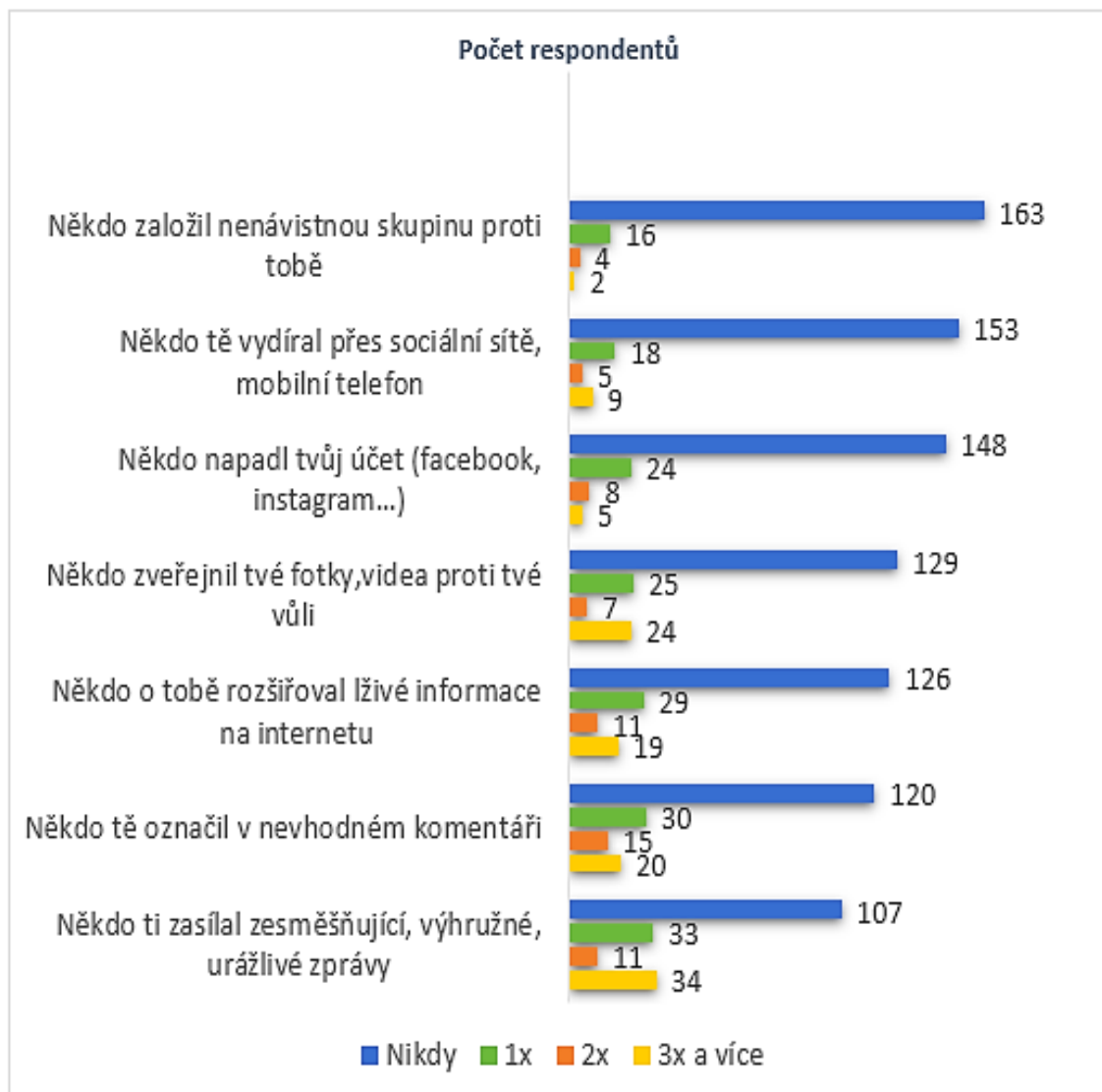
Graf 3: Kde jsi se setkal/a poprvé s pojmem kyberšikana?

5.2 Osobní zkušenost s kyberšikanou

VO2: Mají žáci základní školy osobní zkušenost s kyberšikanou?

Důležitou položkou v dotazníku bylo, zda se žáci osobně setkali s kyberšikanou. Z celkového počtu odpovědělo 163 (88 %) žáků, že žádná nenávistná skupina proti nim nebyla založena, 1x se s tímto jednáním setkalo 16 (9 %) žáků, 2x odpověděli 4 (2 %) žáci a 3x a více zvolili 2 (1 %) žáci. Zajímalo nás, zda žáci byli někdy vydírání přes sociální sítě nebo mobilní telefon, zde odpovědělo 153 (83 %) žáků, že se jim to ještě nikdy nestalo, 18 (10 %) žáků uvedlo 1x, 9 (5 %) žáků s vydíráním mělo zkušenost 3x a více a zbylých 5 (3 %) žáků 2x. Dále jsme se dotázali, zda někdo napadl jejich účet (na facebooku, na instagramu apod.), 148 (80 %) žáků uvedlo, že jim nikdo účet nenapadl, 24 (13 %) žákům se to již stalo 1x, 8 (4 %) žákům 2x a 5 (3 %) žákům 3x a více. Zveřejnění fotek či videí proti jejich vůli nikdy nezažilo 129 (70 %) žáků, 25 (14 %) žáků to zažilo 1x, 24 (13 %) žáků 3x a více a 7 (4 %) žáků odpovědělo, že se s tím setkali 2x. Dalších 126 (68 %) žáků se nesetkalo

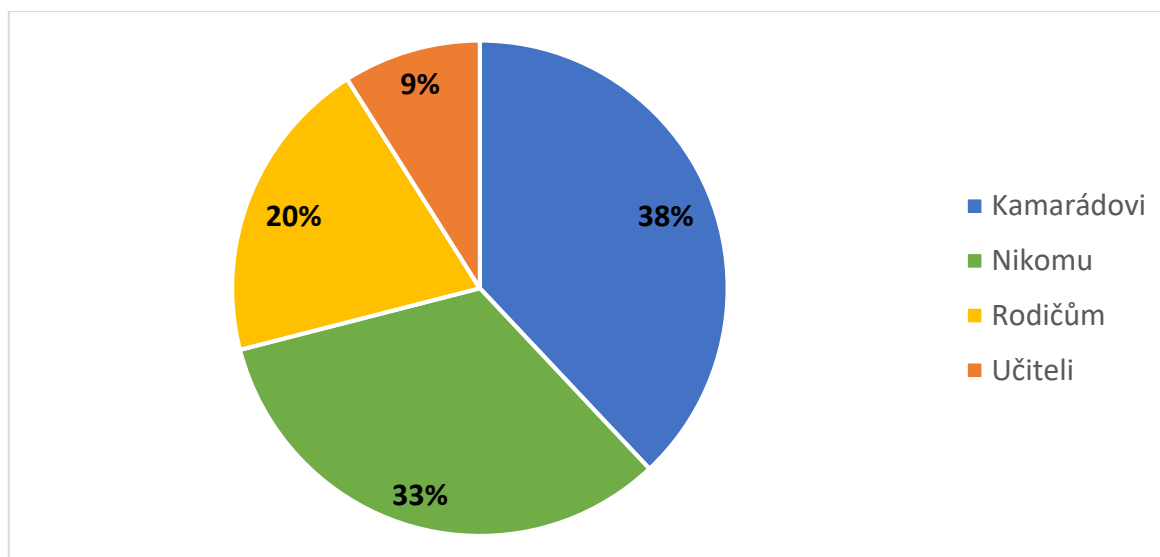
s tím, že by o nich někdo rozšiřoval lživé informace na internetu, 1x se s tímto jednáním setkala 29 (16 %) žáků, 3x a více zvolilo 19 (10 %) žáků a 2x odpovědělo 11 (6 %) žáků. Z analýzy dotazníků dále vyplynulo, že 120 (65 %) žáků nikdy nebylo označeno v nevhodném komentáři, 30 (16 %) žáků s tím má zkušenost 1x, větší počet máme opět u možnosti 3x a více, na kterou odpovědělo 20 (11 %) žáků a 2x s tím má zkušenost 15 (8 %) žáků. Na možnost, zda někdo žákům zasílal zesměšňující, výhružné či urážlivé zprávy odpovědělo 107 (58 %) žáků, že se jim to ještě nikdy nestalo, ze všech možností na druhém místě skončila možnost 3x a více, kterou zvolilo 34 (18 %) žáků, 33 (18 %) žáků odpovědělo, že se s tím setkali 1x a 11 (6 %) žáků má tuto zkušenost 2x. Z výsledků nám vyplynulo, že drtivá většina, tedy 124 žáků má nějakou osobní zkušenost s kyberšikanou, což je nemilé zjištění a mělo by se této skutečnosti věnovat více pozornosti.

Graf 4: Setkal/a jsi se někdy s tímto jednáním? A jak často se to stalo?

VO3: Komu se žáci základní školy svěřili v případě osobní zkušenosti s kyberšikanou?

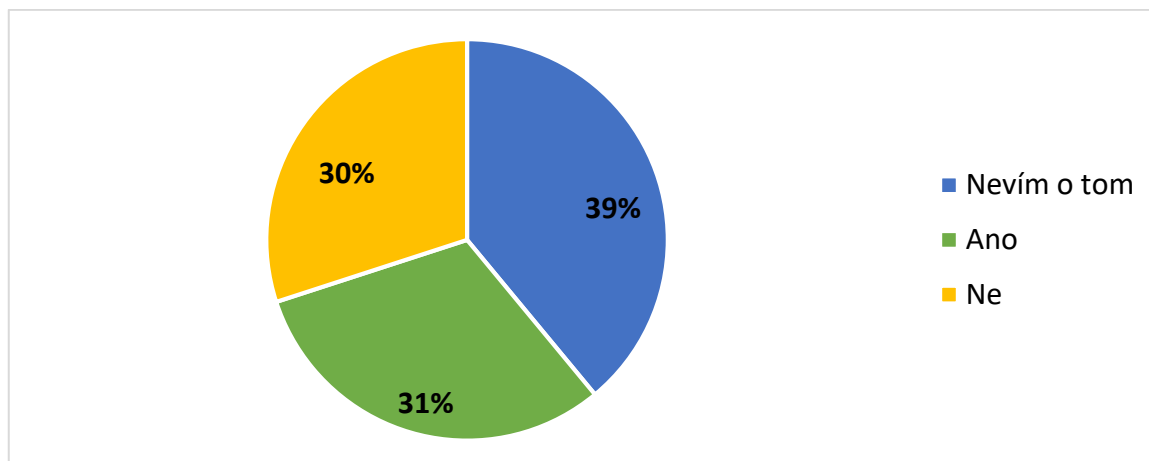
Chtěli jsme se také dozvědět, komu se žáci svěřili v případě osobní zkušenosti s kyberšikanou. Jakoukoliv osobní zkušenost s kyberšikanou uvedlo 124 (67 %) žáků. Z tohoto počtu nejčastěji uvedlo 47 (38 %) žáků, že se s tím svěřilo kamarádovi či kamarádce. Překvapilo nás podobně velké číslo 41 (33 %) žáků, kteří se s tím nikomu nesvěřili. Rodičům se svěřilo 25 (20 %) žáků a učitelé to řekli pouze 11 (9 %) žáků. Možnost někomu jinému nezvolil ani jeden žák. Nejčastější odpovědí žáků bylo, že by se svěřili kamarádovi. Tuto skutečnost můžeme připsat tomu, že žáci v tomto věku mají dostatečnou důvěru ve svých kamarádech a nebojí se jim svěřit s různými starostmi. Druhá nejpočetnější odpověď byl, že se nikomu nesvěřili. Vysvětlujeme si to tak, že se žáci mohli bát zesměšnění před okolím nebo měli strach z dalšího postupu řešení.

Graf 5: Svěřil/a jsi se s tím někomu?

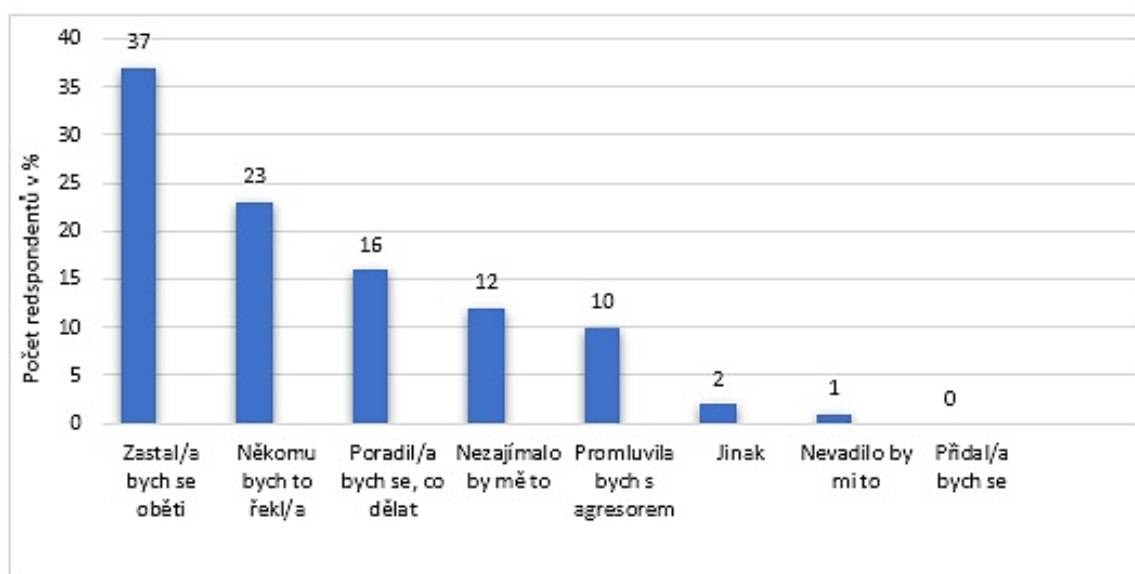
5.3 Reakce žáků na kyberšikanu v pozici svědka**VO4: Jak by se žáci základní školy zachovali a jak by řešili situaci, kdyby byli svědky kyberšikan?**

V této části nás zajímalo, zda se někdy žáci stali svědky kyberšikan. Na prvním místě byla odpověď 'nevím o tom', kterou zvolilo 72 (39 %) žáků. Dalších 57 (31 %) žáků odpovědělo, že se již stali svědkem kyberšikan a zbylých 56 (30 %) žáků odpovědělo, že ještě nikdy nebyli svědky kyberšikan.

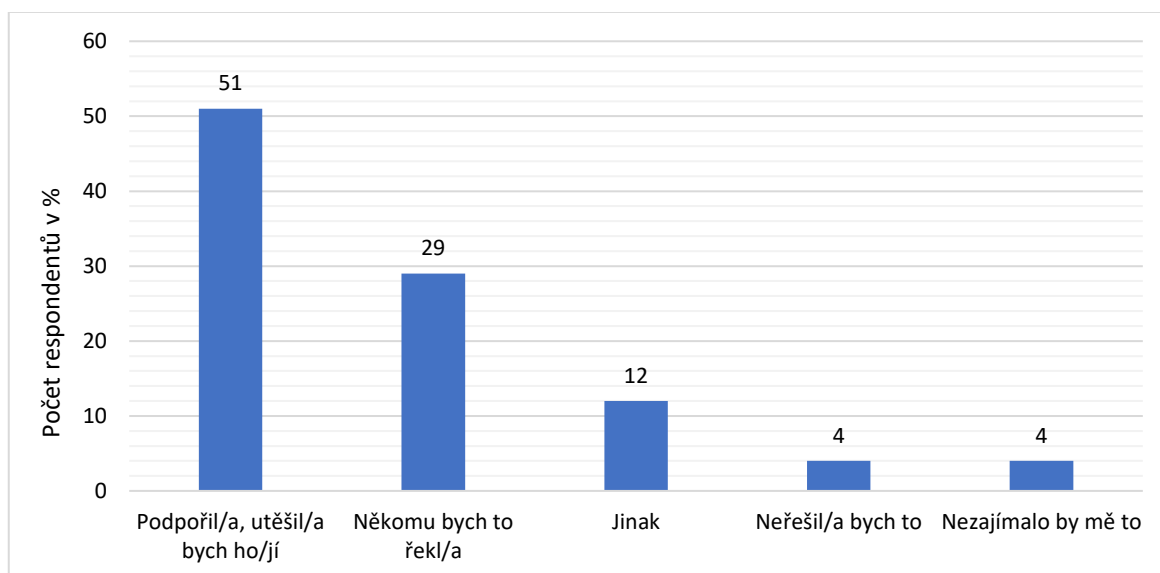
Graf 6: Stal/a jsi se někdy svědkem kyberšikany?

Za pomoci následujících otázek, jsme se chtěli dozvědět, jak by se žáci chovali, kdyby se stali svědkem kyberšikany. Nejvíce žáků 68 (37 %) odpovědělo, že by se šikanovaného zastalo. Celkem 42 (23 %) žáků odpovědělo, že by to někomu řekli, 30 (16 %) označilo, že by se s někým poradili, co mají dělat. Dalších 22 (12 %) žáků uvedlo, že by je to nezajímalo, dále by se snažilo s autorem kyberšikany promluvit 18 (10 %) žáků. Možnost „jinak“ zvolili 4 (2 %) žáci, kteří uvedli, že by oběti poradili, co má dělat nebo jí pomohli situaci řešit. Pouze 1 (1 %) žák odpověděl, že by mu to nevadilo a nikdo neodpověděl, že by se ke kyberšikaně přidal. Nejvíce žáků uvedlo, že by se šikanovaného zastalo. Avšak zastání se šikanovaného s sebou může přinést i jistá rizika. Kladněji hodnotíme druhou nejpočetnější odpověď a to je, že by to žáci někomu řekli. Je totiž velmi důležité se obrátit na nějakou dospělou osobu, která ví, jak tuto situaci řešit.

Graf 7: Jak by ses choval/a, kdyby ses stal/a svědkem kyberšikany?

Další položkou bylo, jak by žáci řešili situaci, kdyby se jim svěřila kamarád/ka že ho nebo jí někdo šikanuje přes internet. Nejvíce žáků 94 (51 %) odpovědělo, že by ho či jí podpořilo nebo utěšilo. Druhou nejpočetnější odpovědí bylo, že by to někomu řeklo 54 (29 %) žáků. Dalších 22 (12 %) žáků řeklo, že by mu či jí pomohlo jinak. Nejčastější odpověď byla, že by mu dotyčný pomohl nějakým způsobem situaci řešit (snaha o pomoc, informovat učitele či nějakého dospělého nebo poradit šikanovanému, jak se má bránit). Dohromady 8 (4 %) žáků odpovědělo, že by tuto situaci nijak neřešili a 7 (4 %) žáků odpovědělo, že by je to vůbec nezajímalo. Žáci by svého kamaráda podpořili či utěšili, což je pro osobu, která zažívá kyberšikanu velmi důležité. Tato osoba totiž potřebuje vědět, že se má o koho opřít i v těch nejtěžších chvílích a že má kolem sebe lidi, kterým se může se svými starostmi svěřit.

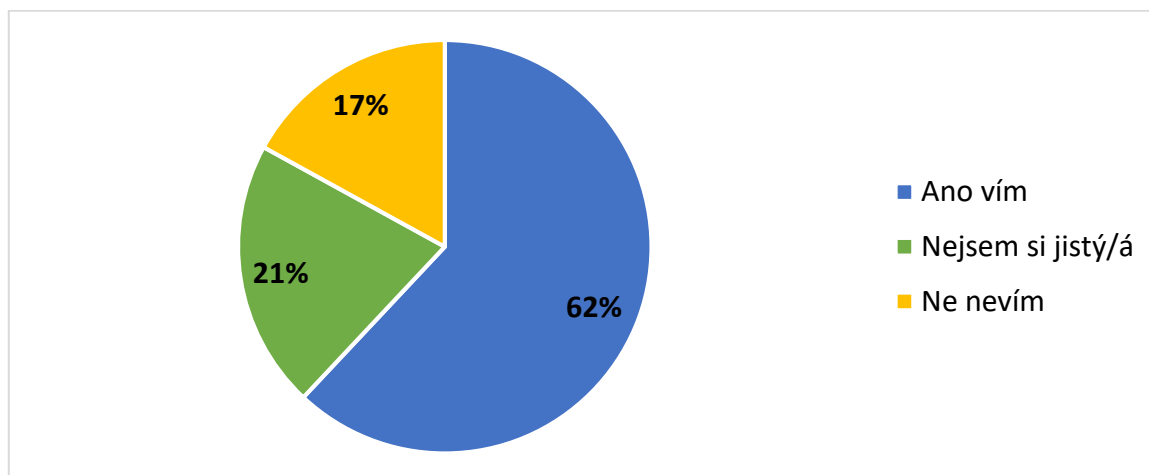
Graf 8: Jak bys řešil/a situaci, kdyby se ti kamarád/ka svěřil/a s tím, že ho/jí někdo šikanuje přes internet?

5.4 Kde hledat pomoc při výskytu kyberšikany

VO5: Ví žáci základní školy, kde v případě výskytu kyberšikany hledat pomoc?

V položce bylo cílem zjistit, zda žáci vědí, kde hledat pomoc, kdyby se osobně setkali s kyberšikanou. V této otázce měli žáci na výběr z možností a v případě, že věděli, na koho se obrátit měli tuto informaci doplnit. Dohromady 115 (62 %) žáků odpovědělo, že ví, na koho se mají obrátit v případě osobního setkání s kyberšikanou, avšak 14 (8 %) žáků ze 115, ačkoliv uvedli, že ví, na koho se obrátit, odpověděli špatně a uvedli, že se mají obrátit na kamaráda. V tomto případě je vhodné obrátit se spíše na dospělou osobu. Žáci, kteří uvedli, že ví, na koho se obrátit nejčastěji odpovídali, že se mají obrátit na rodiče, učitele,

dospělého, Policii České republiky, linku bezpečí či na metodika prevence. Možnost nejsem si jistý/á uvedlo 38 (21 %) žáků a zbylých 32 (17 %) odpovědělo, že neví, na koho se obrátit v případě osobního setkání s kyberšikanou. Skutečně se dle výsledků prokázalo, že žáci vědí, kde v případě výskytu kyberšikany hledat pomoc.

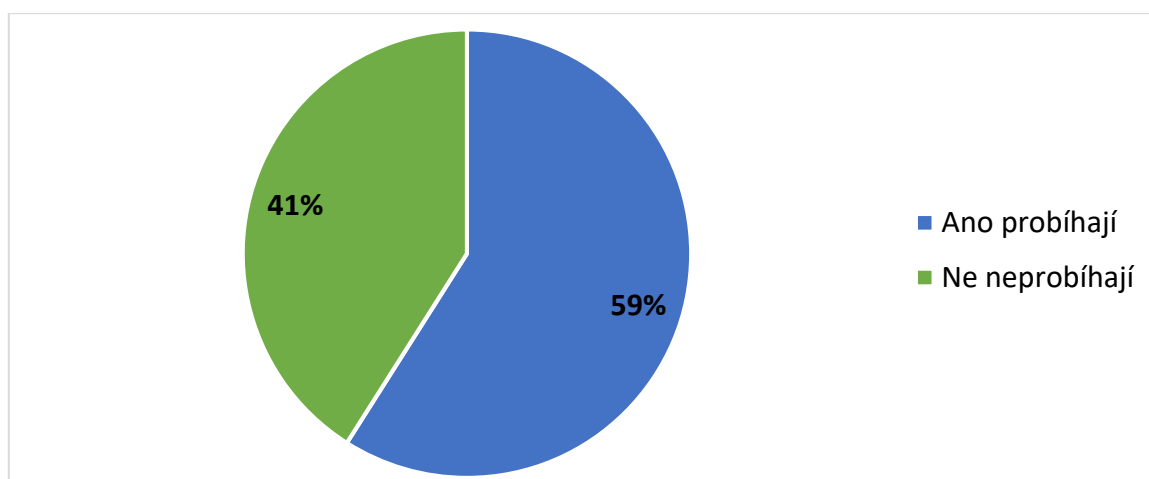

Graf 9: Kdyby ses setkal/a osobně s kyberšikanou, víš, na koho by ses měl/a obrátit?

5.5 Preventivní programy

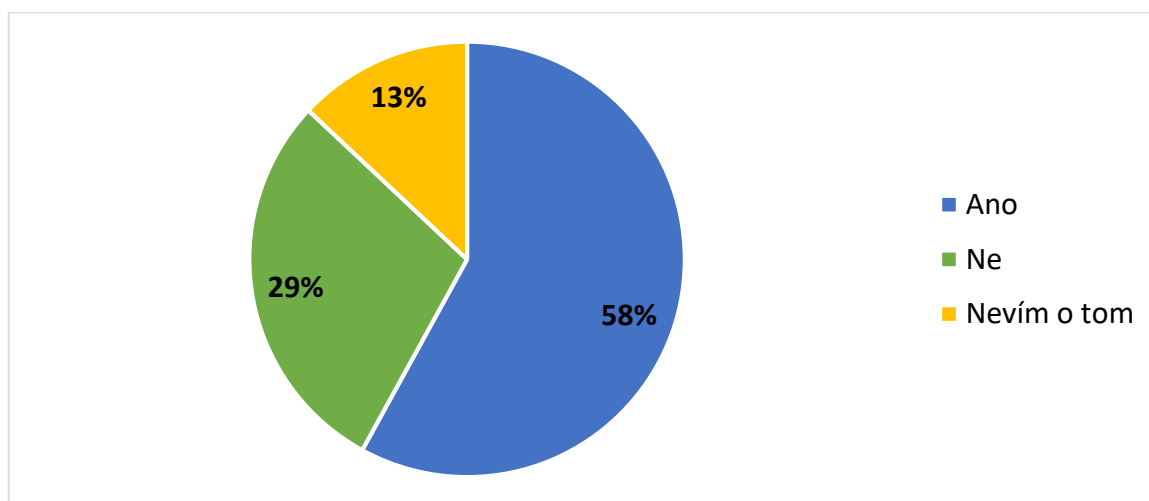
VO6: Probíhají na škole preventivní programy a zúčastnili se žáci nějaké preventivní akce na téma kyberšikana?

V poslední pomyslné části jsme chtěli zjistit, zda na škole probíhají nějaké preventivní programy například v podobě přednášek. Celkem 110 (59 %) žáků na tuto otázku odpovědělo, že na jejich škole probíhají preventivní programy v rámci přednášek. Zbylých 75 (41 %) žáků uvedlo, že na škole žádné preventivní programy neprobíhají.

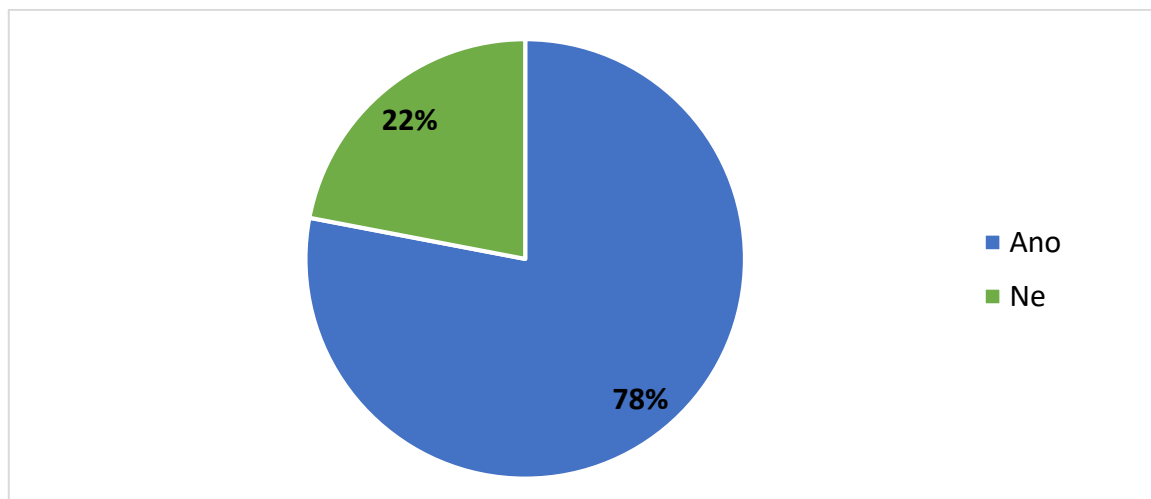
Graf 10: Probíhají u vás na škole např. přednášky o tématu kyberšikany?

V návaznosti na předchozí položku, jsme se chtěli dozvědět, zda se žáci někdy zúčastnili přednášky o kyberšikaně. Z celkového počtu se zúčastnilo přednášky týkající se této problematiky 108 (58 %) žáků. Dalších 53 (29 %) uvedlo, že se takovéto přednášky nikdy nezúčastnili a zbylých 24 (13 %) žáků neví o tom, zda se někdy přednášky zúčastnili. Hodnotíme kladně, že se většina žáků zúčastnila přednášky o tomto tématu. Je totiž velice důležité, aby žáci byli co nejvíce informováni o tomto novém fenoménu, který může být mnohdy velmi nebezpečný.

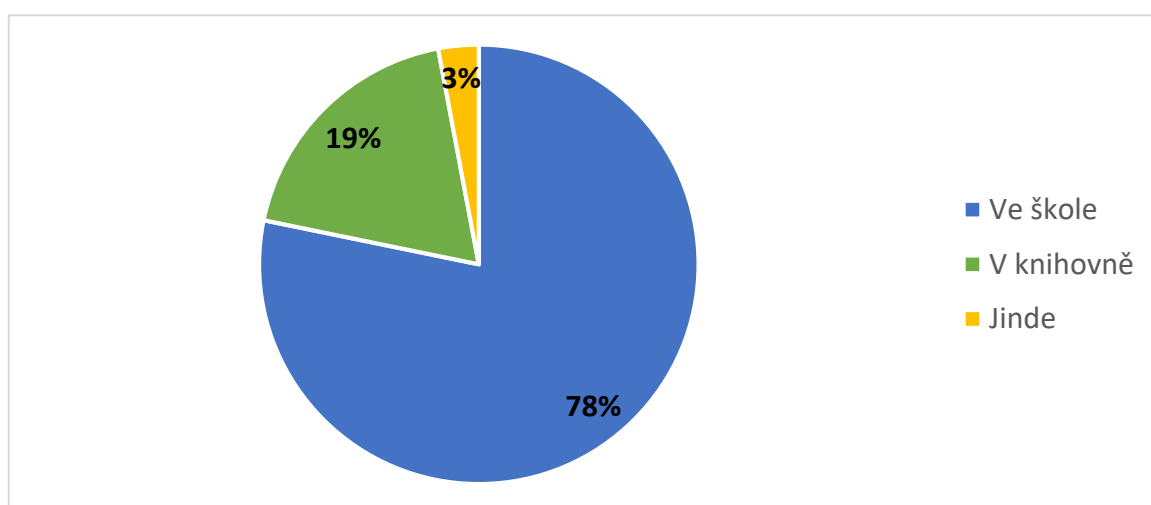
Graf 11: Zúčastnil/a ses někdy přednášky o kyberšikaně?

Také jsme chtěli zjistit, zda přednáška, které se žáci zúčastnili, byla užitečná a v čem. Z grafu můžeme vyčíst, že 84 (78 %) žáků ze 108 odpovědí uvedlo, že přednáška, které se zúčastnili, byla užitečná. Nejčastěji žáci odpovídali, že se dozvěděli nové informace o této problematice, jako druhou nejčastější odpověď uváděli, že po této přednášce konečně ví, jak se bránit v případě kyberšikany. Další častou odpovědí žáků bylo, že zjistili, jak se v případě výskytu kyberšikany zachovat a komu to říci. Někteří se dozvěděli, co to vůbec kyberšikana je a jak si zabezpečit své soukromí na sociálních sítích. Spousta z nich si uvědomila, že chování spojené s kyberšikanou je velmi špatné a nebezpečné. Zbylých 24 (22 %) žáků odpovědělo, že přednáška, které se zúčastnili, nebyla užitečná. Žáci uváděli, že přednáška byla nudná a nic nového jim nepřinesla. V mnoha případech si již tuto přednášku nepamatovali, takže nedokázali určit, v čem přesně byla užitečná. Někteří odpověděli, že přednášky na toto téma jsou všechny stejné, a že jsou zbytečné.

Graf 12: Pokud ses přednášky zúčastnil/a, byla užitečná?

Zajímalo nás, kde se žáci těchto přednášek zúčastnili. Z celkového počtu 108, kteří odpověděli, že se přednášky někdy zúčastnili, odpovědělo 84 (78 %) žáků, že tato přednáška probíhala ve škole. Dalších 21 (19 %) žáků uvedlo, že se přednáška konala v knihovně a 3 (3 %) žáci uvedli, že jinde.

Graf 13: Kde se tato přednáška konala?

6 SHRNU TÍ VÝZKUMU

V této kapitole jsme shrnuli výsledky, které vyplývají z dotazníkového šetření, a z výzkumu jsme zjistili, že 95 % žáků již někdy zaslechlo pojem kyberšikana a 81 % žáků tento pojem vysvětlilo správně. Nejčastěji žáci uváděli, že je to šikana přes internet. Z výsledků tedy vyplývá, že většina žáků má dostatečné znalosti v této oblasti.

Pokud jde o zjištění, zda žáci měli již nějakou osobní zkušenost s kyberšikanou, tak z výsledků vyplynulo, že proti 163 žákům nebyla nikdy založena nenávistná skupina na internetu. 153 žáků se nikdy neseťkalo s tím, že by je někdo vydíral přes sociální síť či mobilní telefon a 148 žákům nebyl nikdy napaden jejich účet na internetu. Z hlediska negativních odpovědí respondentů jsme zjistili, že 1x se setkala 33 žáků s tím, že jim někdo zasílal zesměšňující, urážlivé či výhružné zprávy, 30 respondentů bylo označeno v nevhodném komentáři na sociálních sítích, také 29 žáků se setkala s rozšiřováním lživých informací na internetu o jejich osobě. 2x se setkala se zasíláním zesměšňujících, urážlivých, výhružných zpráv a rozšiřováním lživých informací na internetu 11 žáků a 15 z nich bylo označeno v nevhodném komentáři na sociálních sítích. Početná byla odpověď 3x a více, kdy se 34 žáků setkala se zasíláním zesměšňujících, urážlivých a výhružných zpráv. Dále pak 24 žáků uvedlo, že někdo zveřejnil jejich fotky či videa na internetu proti jejich vůli, celkem 20 žáků někdo označil v nevhodném komentáři na sociálních sítích a o 19 žácích někdo rozšiřoval lživé informace na internetu.

Z důvodu toho, že 124 žáků mělo jakoukoliv osobní zkušenost s kyberšikanou, uvedeme, komu se žáci s touto skutečností svěřili. Nejpočetnější odpovědí bylo, že se s tím svěřili kamarádovi či kamarádce a to zvolilo 38 % žáků. Bohužel jsme také zjistili, že 33 % žáků se o tomto problému nikomu nesvěřilo.

Pokud se zaměříme na to, jak by se žáci zachovali a jak by řešili situaci, kdyby se stali svědkem kyberšikany, narazíme na následující zjištění. Nejvíce, tedy 37 % žáků odpovědělo, že by se šikanovaného zastalo a 23 % žáků by to někomu řeklo. Překvapující je počet 12 % žáků, které by to vůbec nezajímalo. Na otázku, jak by řešili tuto situaci, odpovědělo nejvíce žáků tak, že by dotyčného podpořili či utěšili a druhá nejpočetnější odpověď opět byla, že by to někomu řekli. Pouze 4 % žáků odpovědělo, že by tuto situaci nijak neřešili či by je to nezajímalo.

Zjistili jsme, že v případě výskytu kyberšikany ví 62 % žáků, na koho se mají obrátit. Nejčastěji odpovídali, že se musí obrátit na rodiče, učitele, dospělou osobu či Policii České republiky.

Výzkum ukázal, že 59 % žáků uvedlo, že na jejich škole probíhají přednášky na téma kyberšikana a zbylých 41 % odpovědělo, že na jejich škole žádné přednášky neprobíhají. Ve většině případů se však žáci přednášky o tomto tématu již zúčastnili a tuto přednášku hodnotí jako užitečnou.

7 DISKUSE

Z výsledků, které vyplynuly z dotazníkového šetření, můžeme říci, že žáci jsou dostatečně informováni o problematice kyberšikany. Tento pojem většina z nich již zaslechla a také 81 % žáků zná a umí tento pojem vysvětlit správně. Uvádíme výzkum, který byl proveden v roce 2010 pod záštitou projektu Minimalizace šikany. V tomto výzkumu 44 % žáků pojem kyberšikana neznalo. Můžeme tedy říci, s ohledem na počet účastníků i věkové kategorie v tomto projektu, že náš výzkum dopadl velmi kladně. Z našeho hlediska je překvapující, že se o tomto pojmu dozvěděli poprvé ve škole. Očekávali jsme seznámení s touto problematikou spíše od rodičů – doma, kde je dětem již v brzkém věku umožňováno používání právě moderních technologií.

Překvapujícím zjištěním pro nás bylo, že jakoukoliv osobní zkušenost s kyberšikanou uvedlo 124 žáků. Toto číslo je velice vysoké a také alarmující. V našem výzkumu nejvíce žáků, a to přesně 42 % uvedlo, že jim někdo posílal výhružné, zesměšňující či urážlivé zprávy a to 1x, 2x či 3x a více. V roce 2013 byl proveden Výzkum rizikového chování českých dětí v prostředí internetu v rámci projektu E-bezpečí, kterého se zúčastnilo 21 000 školáků a studentů. Výzkum ukázal i mimo jiné, že 17 % dětí má zkušenost s vyhrožováním, urážením či zastrahováním přes internet. Počty respondentů jsou nesrovnatelné, ale můžeme vidět, že výsledky v této oblasti těchto výzkumů jsou obecně dosti podobné.

Jestliže se žáci osobně setkali s kyberšikanou, nejčastěji se svěřili kamarádovi či kamarádce. Toto zjištění je překvapující, protože učitel či rodič by rozhodně pomohl více než uvedený kamarád. Druhou nejpočetnější odpovědí bylo, že se s touto skutečností nikomu nesvěřili, což nepovažujeme za správný postup. Domníváme se, že se žáci bojí nebo že jim není příjemné se s touto skutečností někomu svěřit. Samý případ se naskytl, když měli žáci odpovědět, zdali ví, na koho se mají obrátit v případě výskytu kyberšikany. Velká část žáků odpovídala správně, ale někteří z nich opět uváděli, že by se obrátili na kamaráda. Je zarážející, že se žáci neobrátili na rodiče či učitele, ale to můžeme připisovat nedostatečné důvěře vůči těmto subjektům. Žáci, kteří by se stali svědky kyberšikany nejčastěji uváděli, že by se zastali šikanovaného, což můžeme vyhodnotit kladně. Ovšem někteří žáci uvedli, že by je to nezajímalo. Bylo to pouze 12 % žáků, ale i tak to byl překvapující výsledek. Je možné, že by se žáci mohli bát agresora či mají strach o zapletení do problémů.

Dozvěděli jsme se, že u 41 % žáků neprobíhají na jejich škole žádné preventivní akce jako např. přednášky na téma kyberšikana. Toto číslo je velmi vysoké a zarážející, jelikož prevence je velmi důležitým aspektem k předcházení právě tohoto problému. Prevence ve škole je velice důležitá, protože kde jinde se o ní dozvědět více informací než právě tady. Ovšem více než polovina respondentů uvedla, že se již někdy přednášky o kyberšikaně zúčastnila. Toto zjištění je tedy radostnější. Většina žáků, která se přednášky zúčastnila, ji považují za užitečnou.

8 DOPORUČENÍ

Po vyhodnocení tohoto výzkumu můžeme říct, že mezi respondenty, kteří se zúčastnili našeho dotazníkového šetření se kyberšikana vyskytuje ve velké míře. Takto vysoké procento dětí je velmi alarmující a měly by se udělat potřebné kroky, aby k tomuto chování již nedocházelo. Kyberšikana může mít totiž mnohdy velmi nepříjemné následky. Aby k tomuto rizikovému chování nedocházelo, doporučujeme školám zavedení preventivních programů např. v podobě přednášek, besed či seminářů. Žáci se o tomto pojmu dozvědí více a také budou obeznámeni se strategiemi zvládnání kyberšikany (jak se bránit, na koho se obrátit apod.) Je také důležité zmínit, že se s využíváním sociálních sítí, mobilního telefonu apod. pojí i určitá rizika, která mohou být nebezpečná, proto je důležité, aby žáci dodržovali pravidla bezpečného chování na internetu. Také bychom žáky v rámci preventivních programů seznámili s možnými internetovými portály, které se touto problematikou zabývají. Za zvážení by také stálo upravení školního řádu, ve kterém se může omezit či úplně zamezit používání mobilních telefonů ve škole. Prakticky by to vypadalo tak, že by žáci odevzdali před vyučováním své mobilní telefony a zpět by je dostali na konci vyučování.

Doporučení se vztahuje i na rodiče. Měli by dbát na to, aby svým dětem vysvětlili, co na internetu mohou a co ne. Je možné, že se rodiče také v této problematice neorientují, a proto je vhodné si o daném tématu něco nastudovat. Měli by své děti kontrolovat, jak se na internetu chovají, s kým tam komunikují a měli by se zajímat o to, jak tráví svůj volný čas. Doporučujeme také vzbudit ve svých dětech pocit důvěry, jelikož z výzkumu vyplynulo, že se svěřili v případě osobní zkušenosti raději kamarádům než právě rodičům.

ZÁVĚR

Tato bakalářská práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. V teoretické části jsme se snažili po prostudování odborné literatury vymezit základní pojmy v oblasti tradiční šikany, ale především objasnit problematiku kyberšikany jako nového fenoménu. Zabývali jsme se zde druhy kyberšikany, jejími charakteristickými rysy, také prostředky, které jsou využívány ke kyberšikaně. Zmínili jsme charakteristiku aktérů kyberšikany, vymezili jsme rozdíly mezi tradiční šikanou a kyberšikanou a v neposlední řadě jsme se věnovali prevenci kyberšikany.

V praktické části jsme se zaměřili na kvantitativní výzkum realizovaný za pomoci dotazníkového šetření. Zjišťovali jsme, jaká je znalost žáků o pojmu kyberšikany, jaká je jejich účast na preventivních programech a zda mají nějakou osobní zkušenost s kyberšikanou. Zajímalo nás také, jestli probíhají nějaké preventivní akce na jejich škole. Ze sestaveného dotazníků jsme mohli odpovědět na výzkumné cíle i otázky.

Některá zjištěná fakta byla překvapující, ale z větší části naplnila naše očekávání. Zjistili jsme, že žáci jsou dostatečně informováni o problematice kyberšikany. Bohužel jsme také zjistili, že se žáci stali oběťmi kyberšikany, a to někdy 3x a více. Milé překvapení nastalo tehdy, když žáci nebyli lhostejní k faktu, kdyby se někdy stali svědky kyberšikany. Ve většině případů by se šikanovaného zastali či to někomu řekli. Většina žáků se již zúčastnila přednášky o kyberšikaně a byla pro ně užitečná, což je velice pozitivní.

Na samém závěru této práce jsme uvedli doporučení pro praxi, které mohou být prevencí či řešením problematiky kyberšikany na daných školách.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. ČERNÁ, Alena. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-210-6374-7.
2. ECKERTOVÁ, Lenka a Daniel DOČEKAL. *Bezpečnost dětí na internetu: rádce zodpovědného rodiče*. Brno: Computer Press, 2013. ISBN 978-80-251-3804-5.
3. HULANOVÁ, Lenka. *Internetová kriminalita páchaná na dětech: psychologie internetové oběti, pachatele a kriminality*. Praha: Triton, 2012. ISBN 978-80-7387-545-9.
4. CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada, 2007. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1369-4.
5. KAVALÍR, Aleš, ed. *Kyberšikana a její prevence: příručka pro učitele*. Plzeň: Pro město Plzeň zpracovala společnost Člověk v tísni, pobočka Plzeň, 2009. ISBN 978-80-86961-78-1.
6. KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-513-X.
7. KOLÁŘ, Michal. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-871-5.
8. MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada, 2009. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-2310-5.
9. PÖTHE, Petr. *Dítě v ohrožení*. Praha, 1999. ISBN 80-86103-21-8.
10. RASKAUSKAS, J., STOLTZ, A. D. (2007). Involvement in traditional and electronic bullying among adolescents. *Developmental Psychology*, 43(3), 564-575.
11. ROGERS, Vanessa. *Kyberšikana: pracovní materiály pro učitele a žáky i studenty*. Přeložil Ondřej VÁGNER. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-984-2.
12. ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Praha: Portál, 1995. Pedagogická praxe. ISBN 80-7178-049-9.
13. ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ. *Jak na šikanu*. Praha: Grada, 2010. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2991-6.
14. ŠEVČÍKOVÁ, Anna. *Děti a dospívající online: vybraná rizika používání internetu*. Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada). ISBN 978-80-210-7527-6.

15. ŠMAHAJ, Jan. *Kyberšikana jako společenský problém: Cyberbullying as a social problem*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. ISBN 978-80-244-4227-3.
16. VÁGNEROVÁ, Kateřina. *Minimalizace šikany: praktické rady pro rodiče*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-912-5.
17. VAŠUTOVÁ, Maria. *Proměny šikany ve světě nových médií*. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, 2010. ISBN 978-80-7368-858-5.

Internetové zdroje:

1. Projekt E-Bezpečí – S kyberšikanou má zkušenost více jak 51 % dětí. *Projekt E-Bezpečí – Projekt E-bezpečí* [online]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/pohledem-vedy/700-s-kybersikanou-ma-zkusenost-vice-jak-51-procent-deti>
2. Kyberšikana na českých školách – výzkum – Šikana – Minimalizace šikany. *Úvod – Šikana – Minimalizace šikany* [online]. Dostupné z: <http://www.minimalizacesikany.cz/chci-se-dozvedet/fenomen-kybersikana/182-kybersikana-na-ceskych-skolach>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

apod. a podobně

atd. a tak dále

např. například

tzv. takzvaně

kol. kolektiv

aj. a jiné

tj. to je

s. strana

příp. případně

ICT Informační a komunikační technologie

SMS krátká textová zpráva

IM Instant messaging

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek č. 1: „ <i>Mapa vnějších projevů šikanování</i> “	18
Obrázek č. 2: „ <i>Rozložení kolektivu v prvním stádiu šikany</i> “	19
Obrázek č. 3: „ <i>Pyramida šikanování ve třetím stádiu</i> “	21

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1: Zastoupení respondentů dle pohlaví a třídy	39
Graf 2: Uměl/a bys vysvětlit pojem kyberšikana vlastními slovy?	40
Graf 3: Kde jsi se setkal/a poprvé s pojmem kyberšikana?	41
Graf 4: Setkal/a jsi se někdy s tímto jednáním? A jak často se to stalo?	42
Graf 5: Svěřil/a jsi se s tím někomu?	43
Graf 6: Stal/a jsi se někdy svědkem kyberšikany?	44
Graf 7: Jak by ses zachoval/a, kdyby ses stal/a svědkem kyberšikany?	44
Graf 8: Jak bys řešil/a situaci, kdyby se ti kamarád/ka svěřil/a s tím, že ho/jí někdo šikanuje přes internet?	45
Graf 9: Kdyby ses setkal/a osobně s kyberšikanou, víš, na koho by ses měl/a obrátit?	46
Graf 10: Probíhají u vás na škole např. přednášky o tématu kyberšikany?	46
Graf 11: Zúčastnil/a ses někdy přednášky o kyberšikaně?	47
Graf 12: Pokud ses přednášky zúčastnil/a, byla užitečná?	48
Graf 13: Kde se tato přednáška konala?	48

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1: „Rozdíly mezi šikanou a kyberšikanou“	33
---	----

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha PI: Dotazník

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

Milí žáci,

jsem studentkou Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně a studuji obor sociální pedagogika. Chtěla bych vás poprosit o vyplnění tohoto dotazníku, který mi pomůže ke zpracování mé bakalářské práce na téma Kyberšikana a její prevence na základních školách.

Odpovídejte upřímně a ničeho se nebojte, protože tento dotazník je zcela anonymní. Výsledky, které vyplynou z tohoto dotazníku, nebudou nijak zneužity a budou použity jen pro potřeby výzkumu.

1. Jsi dívka nebo chlapec?

- a) dívka
- b) chlapec

2. Do jaké třídy chodíš?

- a) 6. třída
- b) 7. třída
- c) 8. třída
- d) 9. třída

3. Zaslchl/a jsi někdy pojem kyberšikana? (Pokud ne, jdi na otázku č. 6)

- a) ano
- b) ne

4. Uměl/a bys vysvětlit pojem kyberšikana svými slovy?

.....

.....

.....

5. Kde jsi se setkal/a poprvé s pojmem kyberšikana?

- a) doma
- b) v televizi
- c) na internetu
- d) ve škole
- e) ještě nesetkal/a
- f) jinde – uveď kde

.....

.....

6. Co se podle tebe ke kyberšikaně využívá? (Můžeš vybrat více možností)

- a) mobilní telefon
- b) počítač
- c) sociální sítě
- d) internet

7. Setkal/a ses někdy s tímto jednáním? U každé možnosti zaškrtni, jak často se to stalo.

	Nikdy	1x	2x	3x a více
Někdo ti zasílal zesměšňující, výhružné či urážlivé zprávy				
Někdo tě označil v nevhodném komentáři (facebook, instagram, twitter...)				
Někdo napadl tvůj účet (facebook, instagram, twitter...)				
Někdo o tobě rozšiřoval lživé informace na internetu				
Někdo založil nenávistnou skupinu proti tvé osobě				
Někdo zveřejnil tvé zesměšňující fotky či video proti tvé vůli				
Někdo tě vydíral přes sociální sítě či mobilní telefon				
Pokud ses setkal/a s jiným jednáním, vypiš s jakým a zaškrtni, jak často to bylo				

8. Věděl/a jsi, kdo to byl? (Pokud si na vše odpověděl/a nikdy, jdi na otázku č. 10)

- a) kamarád/ka
- b) spolužák / spolužačka
- c) někdo jiný
- d) nevěděl/a

9. Svěřil/a jsi se s tím někomu?

- a) kamarádovi/kamarádce
- b) učiteli
- c) rodičům
- d) nikomu
- e) někomu jinému, uveď komu

.....
.....

10. Stal/a jsi se někdy svědkem kyberšikany?

- a) ano
- b) ne
- c) nevím o tom

11. Jak by ses zachoval/a, kdybys byl/a svědkem kyberšikany?

- a) nezajímalo by mě to
- b) nevadilo by mi to
- c) přidal/a bych se ke kyberšikaně
- d) snažil/a bych se promluvit s autorem kyberšikany
- e) někomu bych to řekl/a
- f) poradil/a bych se s někým, co dělat
- g) zastal/a bych se šikanovaného
- h) jinak, uveď jak

.....
.....

12. Jak bys řešil/a situaci, kdyby se ti kamarád/ka svěřil/a s tím, že ho/jí někdo šikanuje přes internet?

- a) nezajímalo by mě to
- b) neřešil/a bych to
- c) někomu bych to řekl/a
- d) podpořil/a bych ho či utěšil/a
- e) jinak, uveď jak

.....
.....

13. Kdyby ses setkal/a osobně s kyberšikanou, víš, kam nebo na koho by ses měl/a obrátit?

a) ano vím, uveď

.....
.....

b) ne nevím

c) nejsem si jistý/á

14. Probíhají u vás na škole např. přednášky o tématu kyberšikany?

a) ano probíhají

b) ne neprobíhají

15. Zúčastnil/a ses někdy přednášky o kyberšikaně? (Pokud odpovíš ne, jdi na otázku č. 18)

a) ano

b) ne

c) nevím o tom

16. Pokud ano, můžeš říct, zda byla tato přednáška užitečná a v čem?

.....
.....
.....

17. Kde se tato přednáška konala?

a) ve škole

b) v knihovně

c) jinde, uveď kde

.....
.....

18. Myslíš si, že jsi o této problematice dostatečně informovaný?

a) určitě ano

b) určitě ne

c) spíše ano

d) spíše ne

e) nemohu posoudit

Děkuji ti za tvé odpovědi, a především za tvůj čas.